

2013. március

imborá

kíváncsi diákok lapja

HOGYAN NÉZZÜNK FILMET
SZÁNTAI JÁNOS rovata

Mi a manó az a babó? És mit akar
vele Peter Jackson?

25. OLDAL

Orbán Ferenc zenész és

a Cimborá illusztrációs pályázatának eredményhirdetése

II. ÉS III. KÖR

FŐDÍJ

**Cimborá Kaláka Táborban való részvétel:
JÁNOS-SZÉLL DÁVID, Csíkszereda**

A következő diákok rajzai jelennek meg a készülő CD mellékletében:

SZILÁGYI MADARÁSZ BEÁTA,
Gyergyócsomafalva

FERENCI BEÁTA,
Gyergyócsomafalva

ANTAL ENIKŐ,
Csíkszereda

KRISTÁLY KINCŐ,
Csíkszereda

VITOS EMESE,
Csíkszereda

JÁNOS-SZÉLL DÁVID,
Csíkszereda

**A következő pályázók Orbán Ferenc
Évilági Dalóka című,
Varró Dániel megzenésített verseit tartalmazó
CD-jét kapják ajándékba a beküldött szép rajzokért:**

BALÁZS-BÉCSI ANNA,
Csíkszereda

VAJDA EMŐKE,
Csíkszereda

ÁBRAHÁM ÁGNES,
Csíkszereda

CIMBORA – 2013. március, XXIV. évfolyam
Szórakoztató irodalmi, kulturális folyóirat
10–15 éves diákoknak
ISSN 1222-1910

A Cimborá árát a Cimborá Alapítvány bankszámlájára várjuk:
Cont IBAN: RO14BRDE150SV01455331500,
BRD. Sf. Gheorghe, Fundația Cimborá,
Cod fiscal: 8259184

Főszerkesztő: Farkas Kinga
Munkatársak: Bogdán László, Csillag István, Forrai Tibor,
Keszeg Ágnes, Keszeg Vilmos, Kónya Éva, Köllő Zsolt,
Vettrő Bodoni Barnabás, Zsigmond Győző

A borítón Keszeg Ágnes rajza.
Borítóterv, könyvtipográfia és nyomdai előkészítés: Csillag István
Kiadja a sepsiszentgyörgyi Cimborá Alapítvány.
Készült a sepsiszentgyörgyi T3 Kiadó nyomdájában.

Szerkesztőség: Cimborá szerkesztőség, Szabadság tér 7 szám,
520055, Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye, Románia
E-mail: cimboramail@gmail.com
Web: www.cimborá.net

TÁMOGATÓINK

Kovászna Megye
Tanácsa

Kovászna Megyei
Múvelődési Központ

Sepsiszentgyörgy
Város Tanácsa

TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS
A KOMUNITÁS ALAPÍTVÁNY

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

Tartalom

Cimbirodalom

FEKETE VINCE

Cincogósi Elemér Verses meseregény

Tizenharmadik CIN 4. oldal

A gyermekkor évszázadai

SZÖCS IMRE rovata

Felcseperedés a fejedelmekori Erdélyben 6. oldal

Kézfogás az irodalommal

Világ-képek görbe tükörben

Hervay Gizella és Szilágyi Domokos 9. oldal

Mesés Kalandok

KESZEG VILMOS rovata

Ki mászta meg az égig érő fát? 13. oldal

EDŐságek

GERGELY EDŐ rovata

Te hallod, amit olvasol? 15. oldal

Időutazás az „átkosban”

NOVÁK CSABA ZOLTÁN rovata

A kommunizmus sportélete 16. oldal

Történetes történelem

EGRY GÁBOR rovata

Kik azok a hatalmasok? 17. oldal

Szín-tér

VETRÓ BODONI BARNABÁS rovata

„A mindennapok költője”

A szín-téren: Francis Alÿs 18. oldal

Barangoló

KÓNYA ÉVA rovata

A baglyok különleges képességei 20. oldal

A talányos madár 21. oldal

Pad alatt

Cimbi naplója 25. oldal

Hogyan nézzünk filmet

SZÁNTAI JÁNOS rovata

Mi a manó az a babó? És mit akar vele

Peter Jackson? 26. oldal

Hegyen-völgyön kul-túra

KÖLLŐ ZSOLT rovata

Tavaszkereső kirándulás 28. oldal

Laterna magica

Pályázati felhívás – III. forduló 29. oldal

Kimenő Összművészeti Diákfesztivál

Az Antropocentrum Egyesület

pályázati felhívásai 30. oldal

Szócsavargó 32. oldal

Keresztrejtvények 34. oldal

Cimbi képtára 35. oldal

FEKETE VINCE

Cincoqósi Elemér

- Verses meseregény -

TIZENHARMADIK CIN

amelyben visszatekerjük az események filmjét és gyorsított felvételen újra végigfuttatjuk, hogy mi is történt eddig a hőseinkkel

Kisleányok, kisfiúk, s ti
kितartó gyerekecskék,
akikben az értelem már
fényezi a két szemecskét,
s érzelmnek sincsen híján
nálatok se szív, se szű,
kiáltatok velem együtt,
üvölsétek: hej! de hú!
Nem mintha a kiáltásnak
nyomós oka is volna,
mint amikor elfogy otthon-
ról mind a kokakóla,
csipsz sincs semmi, az angyalát!,
s látod azt, te kis csibész,
de a géptől le a boltba
jusztt se, jusztt se, jusztt se mész.
Inkább elüldögélsz ottan
olyanformán, vakmerőn,
mint mikor a monitorról
kedvenc hős bukkan elő,
Pokémon vagy az a sok *men*:
Betmen, Szpájder- s Szupermen,
kik az ellent úgy faragják,
- zöltséget a gyuevcsbe' -,
nagyanyánk miképpen szabja,
vágja és darabolja
összel, mikor hideg van kint,
s jég lesz az első hóra.

No, de el ne kalandozzunk
mesénknek a tárgyától,
ahogy szokták egyesek, kik
indulnak a kályhától,
s kerekítnek olyan tespedt
és hatalmas feneket,
hogy a sztori a nagy sárba,
mint egy kocsi, bereked...
Tekintsük át, nosza, gyorsan,
mintha visszatekernénk
képernyőn a filmkockákat,
s újra előlről néznénk,
gyorsítottan előre, majd
lassabbacskán futtatva,

megint gyorsan, aztán lassan,
és semmit ki nem hagyva...

Messze, hol a vén templomkulcs
csak nagy ritkán csikorog,
s alusszák már rég az álmuk
mindenféle ikonok,
kicsiny falu paplakában,
hová a zaj el nem ért,
hús padlásnak szegletében
láthattunk egy pelegért.
Ott éldegélt, nagy ínségben,
mint Fő Templom Egere,
toldott-foldott bundájánál
nem volt neki egyebe.
Üres szentély egerének
lenni - tudta - mi dolog,
mikor kong a templom tornya,
és a gyomor is korog.
Uccu neki, hagyott hátra
templomot és iskolát,
nekiindult, keressen egy
gazdag portát, új hazát.
Addig ment, hogy négy erdőn túl,
s innen három kis házon,
talált is egy kisebb tanyát
túl a léces deszkákon.
Éhes is volt, szomjas is volt,
nem elmélkedett sokat,
rágott hát a kamra falán
át egy kerek kis lyukat.
Volt ott minden, ami csak kell,
s száznak, szemnek ingere,
feredezni puha korpa,
kukorica, lóhere,
nagy szalonnák lógtak fentről,
finom füstölt kolbászok,
egér orral, korgó gyom'ral
incselkedő sonkákok.

Nosza, be a közepébe,
evett, ivott pont dugig,
aztán egyet hájcsikázott,

s álmodott is valamit...
Látott ódon, komor kastélyt,
s benne Zordon uramat,
látott annyi furcsa dolgot,
rákokat és halakat,
halakat, kik énekeltek,
s zsupsz vissza a patakba,
horgolató rák nyanyákat,
s annyi mindent kupacba'...
Ám amíg ő szundikált ott,
pont a lyuknak elébe
valaki egy szörnyet rakott,
s tátogott az feléje;
nyelve lángolt, tüzet vetett,
rajta csali szalonna,
ám hősünk sem evett meszet,
hogy az orrát kidugja.
S nem kell mondjuk azt, hogy
pelénk
azon nyomban lelépett,
vadon felé szedte lábát,
onnan éppen le délnek,
Teringette irányába
szaporázta lépteit,
illetve, hol sejtette, hogy
Teringette létezik.

Tépte vihar, rázta szellő,
borzolta a halk zápor,
bundája már csupa víz volt,
s vacogott a fázástól...
Rittygett és csattogott is
fentről, letről, oldalról,
tócsák várták, veszedelmek
jobb felőlről és balról;
ágaskodtak kísértetek,
ijesztgető szellemek,
hogy a pelénk teste-lelke
mindenestől reszketett.
Bekúszott egy pici lyukon,
dunya, paplan, kispárna,
el is bóbiskolt egerünk,
álmodott nemsokára.

Arra ébredt, s nyitotta ki
a két gombnyi szemecskét,
hogy egy állat mocorog és...
bejönne, ha tehetné.
Hála Isten, jó barát volt,
haverság lett és béke,
a két pele leült együtt
a kis ágynak szélére,
jóízűen falatoztak,
s közben végig meséltek,
mind a ketten elmondták, hogy
eddig miként s hogy éltek.
S még csak alig pitymallodott,
útra kelt a két barát,
mire a nap reggel feljött,
koptatták az út porát;
úgy viháncolt a két pele,
örömeiben úgy játszott:
lökdösődtek meg lejtettek
ugrabugrás körtáncot...
Figyelmeselek lettek egyszer
holmi fura beszédre,
behúzódtak egy kanális
jól takaró öblébe.
Patkánycsapat, rablásra kész,
Főnök őket szpícselé...
Pá, szabadság! Pá, jó élet!
Fogoly lett a két pelé...

Útra kelt a patkánycsapat,
és foglyaik: Elemér
összekötve Ágostonnal
lábánál és kezénél,
szemüket is bekötötték
egy-egy tarka kendővel,
és a szajré közé lökték
őket hegygel és tővel.
Ám a baj nem jár magában,
– derült égből hashajtó! –
rettenetes fogcsikorgás
lett hirtelen hallható.
S jöttek hangok: bösz puskák meg
kolbásztöltő s gépfegyver,
sipítózó aknavetők,
mindenre szánt úthenger,
habverő és fakanál és
teatojás s szurkáló,
veszedelmes légycsapó meg
sipítózó fogvájó.
Menekültek patkánylábak,
iszkoltak is a rablók,
miközben a hangjuk talán,
mint a cérna, olyan volt.
S hát a két hős maga körül
tisztást lát és kék eget,
s odébbacska, nem is messze

Csillag István illusztrációja

tőlük egy Vasszörnyeteg...
– Gyere pajtás, szedjük lábunk,
gyorsan menjünk, intó jel,
mielőtt még visszajönne
a „Vitéz had”, innen el!

Egy kiterjedt folyó partján
akadtak el hőseink,
át kellene menni rajta,
de mivel, ha nincs ladik?
És ahogy ott jártak-keltek
a víz szélén fel s alá,
a nem remélt segítséget
a Fennvaló megadá.
Mert egy bárka épp a parton,
szemük előtt kotyogott,
mellette, a folyószélen
palackok és flakonok.
Be is ültek egykettőre
egereink serényen...
Jött egy orkán, egy bösz vihar,
s elmerültek a mélyben...

És mikor már a hőseink
feladták, jaj, a reményt,
hal bukkant fel lenti mélyből,
s bekapta a két „legényt”.
Élhetek is volna akár
idők végezetéig
halgyomorban, ha a máját
szép csendben fel nem élik.
Kormány nélkül dobták-hányták
halunkat a hullámok,
mikor a két pelé onnan
fürgén, gyorsan kirágott.
Hú, de milyen sziget volt az,
ahová ott vetődtek,
nem is látott szem még olyan
cukorból nőtt fenyőket.

Édesség volt egytől-egyig
az összes hegy oldala,
tetejétől az aljáig
csupa cukorhó-dara
lepte be a völgyeket
és borított be minden egy
emelkedést és rejtetet.
Gumicukor indák lógtak
le a fákról a földre,
ki is csíptek egereink
egyet-kettőt belőle.
Csoki-vulkán, csokipatak,
Mézeskalács házikó,
ahol ehetsz és ihatsz is
édességet bármikő’.
Ettek-ittak eleget is,
tartalékoltak sokat,
s elindultak, hogy megmásszák
rögvest mind a csúcsoakat.

Hú, de mennyi veszedelem
várt rájuk, olvasócskám,
barlang-mélybe csusszantak le,
orron, hason s popócskán;
denevérek, bagolyhadak
támadták meg vakmerőn,
de hőseink visszaverték
mind, ki ott bukkant elő,
aztán belecsimpaszkodva
egy bagolyba suhantak
végig, át a járatokon,
majd a mélybe zuhantak,
illetve hát lejtettek a
bugyrokon csak lefelé,
míg a kijáratot baglyuk
onnan végre meglelé.

Hol is hagytuk hőseinket?
Épp a világ tetején,
Teringette felé néztek
egy nagy fészek peremén.
Szedték maguk egykettőre,
s kúsztak, másztak magasra,
a sasfészek peremére,
kiálló ágdarabra,
s szégyen ide, szégyen oda,
gyorsan le is vetkőztek,
pólóikból, nadrágjukból
varrtak, csomóztak, fűztek
egy jókora ejtőernyőt
s alá ágból kosarat,
s mikor a szél kedvező volt,
hát rábízták magukat.

(Folytatása következő
lapszámunkban)

Felcseperedés a fejedelemskori Erdélyben

Bethlen Miklós tordai udvarháza Orbán Balázs: Torda város és környéke című könyvében

Bethlen Miklós (1642, Kisbún–1716, Bécs) önéletrajza (teljes címén: *Bethlen Miklós élete leírása magától*) a régi és a mindenkori magyar prózairodalom remekműve. Sok tekintetben hasonlít ez a könyv Michel de Montaigne *Esszéi*hez, amelyből a múlt hónapi Cimborában olvashattatok részletet. Bethlen Miklós államférfi létére (Erdély kancellárja is volt) különös figyelmet szentel, nagy jelentőséget tulajdonít az „apró kis semmiségeknek”, amelyekből egy gyermek hétköznapi állnak. Nyilván nem komolytalanságról vagy felületességről van szó, hanem annak felismeréséről, hogy milyen jelentős mértékben formálják az embert a gyermekkorban átélt történések, a jó vagy rossz élmények. Ezt a felismerést a lehető legnagyobb mértékben fogja kiaknázni a 18. században a francia író, filozófus Jean-Jacques Rousseau

Vallomásaiban, amelyet mérföldkőként tartanak számon az önéletrajzírás történetében.

A második szövegrészlet **Cserei Mihály** (1667, Csíkrákos–1756, Nagyajta) *Históriájából* való, ebből a különös, kevert műfajú könyvből, amely elsősorban történetírás, de irodalmi műként is olvasható és élvezhető, egyszerre önéletrajz és krónika. Cserei Mihály gyermekkorának színtere a fogarasi vár, amely a lehető legtávolabb áll a mai gyermekek nagy többsége által ismert és megélt lakókörnyezettől, ehhez ráadásul egy zordon apa, illetve jó tündérként, lopva és titokban, az apa háta mögött is segítő anya képe is társul. A gyermekkor különleges díszletek nélküli, szokványos környezetben is lehet varázslatos. Mai szemmel Cserei Mihály gyermekkora minden szempontból regényesnek hat.

Bethlen Miklós élete leírása magától (részletek)

Bölcső- és igen kicsinykorombeli inclinatioimról nincs mit írnom, bolondság is volna. Hallottam az anyámtól, hogy rettenetes síró voltam, annyira, hogy életemről is kételkedtem miatta; hihető, has- vagy valami egyéb tagom fájdalmától lehetett, mert elmétől vagy szomorúságtól, amint olyan még ratio ususa nélkül való aetasban az nem származhatott. De akármitől volt, ez bizonyos, hogy én midőn felne-

vedtem, sem a has- vagy gyomorfájásra, sem másképpen akármi, még nagy szomorúságért való sírásra is hajlandó nem voltam, sőt mikor üdeje, helye, oka volt is, nehezen tudtam sírni; mikor elkeseredtem is nagy nyomorúság és szomorúságimban, gyakrabban vagy torkommal nyeltem, vagy orromon fújtam ki, vagy mély keserves sóhajtásokkal nyegtem el, amely sírás és könnyhullatásnál sokkal nehezebb

GRÓFF
BETHLEN MIKLÓS'
IFIUKORI ÉLETÉNEK,
ÚGY
ERDÉLY ORSZÁG'
AKKORI
TÖRTÉNETEINEK,
tulajdon magától Frantzia Nyelven
való
LE-IRÁSA.
Magyarrá fordítottatott,
és ki-adatott
a' Magyar Nemzeti Játszó Szín'
hafznára.
Az ára 51 Xr.
KOLOSVÁRATT
Nyomatattatott a' Réf. Kolégyom Bet.
1804-dik Éktendőben.

3 / Az 1804-es kolozsvári magyar nyelvű kiadás címlapja

Csikrákosi-Nagyajtai Cserei Mihály történetíró szobra, Csikrákos központjában

Az 1804-es kolozsvári magyar nyelvű kiadás címlapja

volt; vagy néha elmorgottam, haragudtam, amely vétkes dolog volt. Sokszor bizony talán pénzen is megvettem volna a sírást, mert az könnyebb lett volna, mint Psammeticus aegyptusi király felől írják, hogy ő maga mondta.

Nevetség, hijábalóság és játékra, mint akármely gyermek és ifjú, felettebb hajlandó, sőt vásott és a játékban telhetetlen s fáradhatatlan volt az én gyermekésem és felserdült ifjúságom; de nem vesztég ülő, mint a kocka, kártya, szák, sakk, micsoda, hanem a testnek ingatásával járó játékokban gyönyörködtem, mint a labda, forgattyú, parittyá, teke, kézzel való hajigálás, vitéz játék, versfutás, küzdés, ugrás, melyek miatt néha meg is vertek, nyíllal való lövöldözés és madarászás, etc. Mikor osztán nagyobbat nővén, lóra, puskára, kutyára kaptam, lövöldözés hosszú puskával, pisztollyal, nyargalódás, futtatás, tőke-, árok-, üres hordó-ugratás, vadászat, fűrjészés, magam kezemmel való rákászás, halászás, etc. voltak igen a multságim. Mindazonáltal, mikor osztán nagyobbat nőttem tanulásnak jobb üdejére, annál is inkább, mikor osztán a gyermekésemből kikelvén, eszemnek, házasságomnak és emberségnek esztendeire jutottam, az én multságim nem mulatták el énvélem a szükségesebb és hasznosabb dolgokat, mint a könyvek olvasása, házi gazdaságom, és közönséges tisztetem s hivatalomban való eljárás. (Negyedik rész. *Inclinatioim vagy hajlandóságaimról*)

Úgy hallottam, hogy mihelyt a hetedik esztendőbe fordultam, mindjárt tanítani kezdetek az abc-ére, mint gyermeket, játékkal. Első mesterem volt Naményi Mihály nevű, ki annakutána híres prédikátor volt, Marosvásárhely első prédikátorságában hala meg, noha academicus nem volt; én mind holtig szerettem, becsültem, ő is az atyámat, engemet és egész házunkat. Anno 1678. az atyám teste felett prédikálván, akkor virágzó ellenségeinek büntetéseket megjövendölte, alig hogy rosszat nem ejtének rajta érette, de azután ugyancsak bételék, még pedig némelyiken hamar; ő tisztességes értékre is kapott vala. Második mesterem volt Fogarasi Mihály, ki nemrégén még él vala szép nagy vénségben és esperességben. Ez initiált a deák nyelvbe, dirigáltatván Keresztúri Pál által, ki kedvéért az atyám az ország gyűléseire és terminusokra mindenkor elvitt mesterestől, és ott sokszor maga szemé előtt taníttatott, examináltatott véle Keresztúri Pál, és instruálta, hogy odahaza is mint tanítson; noha az atyám sem volt abban tudatlan, mint Keresztúri Pál tanítványa, minthogy Isten annak a Keresztúri Pálnak munkáját úgy megáldotta, hogy az ő tanítványában igen megvető csak egy sem volt. Egyszer Keresztúri Pál Búnra jöve az atyámhoz, akkortáiban az atyám s mesterem olyan rendet szabtak vala nékem, hogy ebéd s vacsora előtt tanuljak öt-hat vocabulát, és amikor innya akarok,

mondják el abból egyet deákul s magyarul, és úgy adnak innom, de ha nem tudom, nem adnak. Ott ülven már asztalnál, én előpattanék nagy felszóval, (mert úgy kellett mondanom nagyon) egy deák szóval, s innom adának. Hallván azt Keresztúri, végére méne, s meghagyá az atyámnak, hogy az napságtól fogva hagyják el azt a rendet, hadd ehessen bátran asztalnál s vígan, mert az az egynéhány szó nem éri fel azt a kárt, amelyet bátorságom, elmém és egészségemben tesznek véle, mely bizonyos is. Elhagyák azért én-

nékem nagy örömömre, mert bizony nagy iga volt rajtam, oly móddal nem is ehettem jól, csak a vocabulákat mammogtam magamban; ha nékem Keresztúri Pál akkori eszemmel, amint voltam, egy falut ajándékozott volna, nem vettem volna kedvesebben tőle, meg is szerettem, dícsértem, hogy micsoda jó vén ember az, még az apámnál is jobb. (Nyolcadik rész. Tanulásomról és Keresztúri Pál methodusáról)

(Bethlen Miklós élete leírása magától, <http://mek.oszk.hu/06100/06152/html/bethlen0020001.html>)

Cserey Mihály: Erdély históriája (részlet)

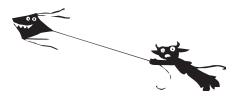
Itt már szólok a magam gyermeki állapotomról is. Az atyám engemet oly kemény disciplinában tartott, melyhez hasonlót soha nem hallottam, mert tizenegy esztendő koromig, míg az atyám rabságba esett, soha asztalnál a táliban nem volt szabad nyúlnom, hanem egy darabocská húst vetettek a tángyéromra, s azon rágódtam. Mindenkor a hátam megett egy bucsumi jobbágyból álló Jancsi nevű inas, kit Fickónak is híttak, állott, annak mihelt az atyám in-tett, mindjárt nyakon csapott, akármennyi vendége is volt az atyámnak. Estve is meg nem engedte az atyám, sem derékaljra, sem párnára feküdjem, hanem két kedves agara lévén a többi közt, kik mindenkor a maga házában egy leterített medvebőrön feküdtenek, azok közé fektettek, míg az atyám elaludt, akkor az édesanyám onnan titkon

felvételtem, s amely házban az anyám fejércselédjei háltak, oda vittek jó ágyban, s hajnalban meg kihoztanak az agarak közé. Erős hideg télben, csak azért, hogy mint gyermek eltaláltam volt nyomni az egyik csizmám sorkát, mert az iskola messze volt a vártól a városon, s oda kellett menni mindennap kétszer s meg visszajönni, csizmát nem csináltatott az atyám, hanem fél meztláb kellett volna olyan messzi járnom, de az édesanyám a várkapu között mindenkor egy pár csizmát tartott titkon, s mikor az iskolába indultam, a kapu között azt vontam fel, a rossz csizmát otthagdtam, mikor penig visszajöttem, a jó csizmát levontam, s a rossz csizmában mentem az atyám eleiben.

(Cserei Mihály: *Erdély históriája 1661-1711*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983. 128. o.)

A csíkrákosi Cserey-udvarház. Orbán Balázs rajza

Világ-képek görbe tükörben

A *Kézfogás az irodalommal* rovatban jónéhány alkalommal írtunk már erdélyi költőkről, így Szilágyi Domokosról (többet) és Hervay Gizelláról is (kevesebbet). Ezekből a közlésekből emlékezhetek arra, hogy a két költőt nemcsak alkotásaik rokon vonásai fűzik össze, hanem házastársak is voltak, közel három évig.

Arról is írtunk, hogy tragikus sorsú családot alkottak.

Szilágyi Domokos a Máramaros megyei Nagysomkúton született 1938. július 2-án (hetvenöt éve lesz ennek idén nyáron). Szatmárnémetiben érettségizik, 1955 és 1959 között a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakos hallgatója, majd újságíró Bukarestben 1973-ig. 1970-től beteg-

nyugdíjas, élete vége felé pedig visszakerül Kolozsvárra. Betegen, gyötrő lelki válsága közepette önkézeivel vet véget életének 1976 őszén. Utóélete sem kevésbé nyugtalan: az elmúlt években heves, zömében nem alkotói munkáját érintő vitákat keltettek azok a rendre felbukkanó információk, amelyek a Ceaușescu-rendszer titkosrendőrségével, a Szekuritátéval való kapcsolatára világítottak rá.

Költészete változatos, gazdag hangvétellű és formavilágú, megtalálható benne mind a népköltészet felől érkező hatás és fogalmazásmód, mind az újat kereső (neo)avantgárd kísérletezés (például szívesen elegyítette a stílusokat és hangnemeket, használt szójátékokat és nyelvi leleményeket). Könnyedén kezeli a verselés eszközeit, hatásos képekben, „köznapi” metaforákban nyilvánul meg szövegeiben, mindehhez szerencsésen járul hozzá gazdag műveltsége. Írásaiban gyakran találkoznak a lét alapvető és egyetemes kérdései, problémái a személyes dilemmákkal, vívódásokkal – mindez sokszor legyőzhetetlennek mutakozó ellentmondások mentén (esetében ilyen volt például a közösséghez tartozás és a gyötrő magányérzet szembenállása). Paródiái, játékosan derűs írásai felvillantják szikár, mégis ragyogó humorát. Lírája zeneiségét remekül jelző gyermekversei, ifjabb olvasóinak szánt kispórái is különleges színfoltját képezik irodalmunk megfelelő vonulatának.

1956-ban közölte első versét, fontosabb kötetei a következők: *A láz enciklopédiája* (1967); *Búcsú a trópusoktól* (1969); *Fagyöngy* (Palocsay Zsigmonddal; 1971); *Sajtóértékezetlet* (válogatott versek, 1972); *Felezőidő* (1974); *Öregyek könyve* (Plugor Sándor rajzaival, 1976); *Tengerparti lakodalom. Hátrahagyott versek* (1978).

Első felesége, **Hervay Gizella** szintén jelentős költő. 1934. október 10-én született Makón, 1946 táján kerül a Szilágyságba. Zilahon érettségizik, 1952–53-ban a kolozsvári Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola diákja, 1953-ban átiratkozik a Bolyai Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom szakára. 1956-ban ál-

lamvizsgázik, 1957-ig a *Napsugár* munkatársa, aztán Bukarestben az *Iffjúmunkás* szerkesztőségében dolgozik. 1959–1961 között a bukaresti magyar líceum tanára. Később (1964–66) a *Művelődés* belső munkatársa, majd 1968–1971 között újra az *Iffjúmunkás*nál dolgozik. 1976-tól Magyarországon él, a Móra Ferenc Könyvkiadó munkatársa. 1982 nyarán öngyilkosságot követ el.

1963-ban jelent meg *Virág a végtelenben* című debütökete, amelyet aztán több verskötet (köztük 1978-ban *A mondat folytatása* című válogatás is), illetve több, gyermekeknek szánt könyv (köztük a híres Kobak-történeteket sorjázó néhány kötet) követett. Összegyűjtött versei *Az idő körei* címmel, Balázs Imre József gondozásában jelentek meg 1999-ben.

Hervay költészete leginkább az emberi viszonyok, a személyes kapcsolatok világát vizsgálja, egyén és közösség, illetve társadalom viszonylatában is, sajátos érzékenységgel és képiséggel. Vasy Géza irodalomtörténész szerint ennek a lírának a tragikuma három forrásból származik: „a női sors számtalan megoldatlan s alighanem megoldhatatlannak is mutakozó gondja”, emellett az, hogy a szerző „nem jóléti társadalomban élt, s tovább mélyítette az, hogy e társadalom antidemokratikus is volt”, valamint „a már széthullott család pusztulása: egy nagy költő végelszámolása, s az új nemzedék, az utód, a reménység elhullása”.

Szilágyi Domokos és Hervay Gizella 1961-ben született fia, Szilágyi Géza Attila (Kobak) az 1977-es bukaresti földrengés áldozata lesz. Mindhárman ugyanabban a sírban nyugszanak a kolozsvári Házsongárdban. Hervay 1978-ban megjelent, *Kettészelt madár* című kötetében állított emléket férjének és fiának.

Alábbiakban a két szerzőtől származó írásokat találunk, amelyek – azon kívül, hogy élményszerű olvasmányok gyermeknek és felnőttnek egyaránt – jelzik: a játékoság, a derű, a zeneiség és a megtartó ritmus képesek oldani valamelyest a mindennapok sújtó nehézségeit is, az alkotás örömeinek hullámhosszán.

SZILÁGYI DOMOKOS

Nagy hegyek ormán

Nagy hegyek ormán
ülnek a felhők;
föl ki tud érni?
gyermek-e? felnőtt?

Ülnek a felhők
nagy hegyek ormán,
fölér a gyerek is
felnőtt-formán.

Mondja egyszer
édesapám:
– Hallod, fiam,
Péter!
Kifogyott már
a padláson
a jó kolbász-
étel,
rakj szekérré
két pár ökröt,
s fogj be négy zsák
lisztet,
eredj velük
a malomba,
s hoztok, amit
visztek!

Én a széna-
hányó villát
két marokra
kaptam,
az ökröket
sürge-fürgén
szekérré raktam,
befogtam a
négy zsák lisztet,
s: – Gyú te! hojszra!
csára!

Gazdagság

Nem vágyom semmire:
Gazdag vagyok.
Gazdag vagyok:
nem vágyom semmire.

Tréfás mese

Oly igaz, mint
hogy a nevem
Bokorugró
Sára.

Pali molnár ül a parton,
s mint a szeszgyár,
úgy pipál.
Ráköszönök:
– Szép jó estét
fényes délben,
Senki Pál!
A minap még
ittén láttam,
– hová lett a
malma?
Egykettőre
megkerítse
élve avagy halva!

Mondja erre:
– Biz a malom
meghűlt a sok
víztől,
reggel-este,
éjjel-nappal
kőhécsel meg
prüszköl,
láza is van,

Megbocsátás

Belébotoltam egy kőbe,
a nyavalya törje ki!
De megbocsátottam neki.

s mint egy dézsa,
földagadt az
orra;
– elment tán a
korcsomába
egy kis forralt
borra. –

Indulnék, de
jön a malom
szembe:
hát hőttrészeg!
S azt rikoltja:
– Itt se vagyok,
megyek és
eprézek!

Úgy elszaladt,
hanyatt-homlok,
kecskebukát
vetve,
mintha várná
az oldalban
eprézni a
medve.

Uccu, én se
voltam lusta,
a hátára

szöktem,
fözlábláztam-
kantároztam,
aztán –
köd előttem,
köd utánam,
elnyargaltunk,
s hogy megtértünk
este,
Pali molnár
pipált még s a
csillagokat
leste.

Az ám, de a
két pár ökör!
s hol a négy zsák
lisztem? –
Elmentek volt
megfürödni
lenn a patak-
vízben,

arra úszott
épp egy apró
szivárványos
ökle,
s bendőjében
eltűnt a liszt
s apám két pár
ökre.

A molnárnak
fájt a foga
egy kis szekér-
húsrá,
nosza, nyomban
leütötte,
aztán meg is
nyúzta,
nyársra húzta,
megsütötte,
istenesen
beevett!
Mondta is, hogy

nem kóstolt
még
ilyen finom
szekeret.

Mit tettem?
hazamentem,
édesapám
várt már:
– Hát te, fiam,
ugyanbiza
hol a sújba
jártál? –

Elmeséltem,
hogyan volt, mint volt,
ő meg nagyot
nevetett,
s úgy megdicsért,
majd letépte
kétfelől a
fületem.

Rétlen

Legelész a csorda,
csudajó a dolga,
ha a nap feljött,
megeszi a felhőt.

Baktat a konda,
csudasok a gondja,
azt keresi, hol van
pocsolya a holdban.

Táncol a ménés,
szeme csudafényes,
homloka táján
kacag a szivárvány.

HERVAY GIZELLA

Aki az asztalt kigondolta...

Aki az asztalt kigondolta,
nem csak enni akart rajta.

Nagyon hontalan lehetett,
egész világnak terített.

Nem jutott tányér térdire,
könyökölt hát a semmibe.

S ahogy a semmibe könyökölt,
eszébe jutott egy fatönk.

Gondolatban rákönyökölt,
alátámasztotta a tönk.

Megtámasztotta életét,
teli tányért s asztalt remélt.

Asztalt, terített szavakat:
„Ülj le, érezd otthon magad!”

Egy deszkalap, valami láb,
ácsolt magának hazát.

Aki az asztalt kieszelte,
a világot köré ültette.

Nagyon messzire láthatott:
asztalainkra ráhajolt.

Tréfás-mese

Kobak, mondd utánam:

Fafejűnek volt egy fakutyája,

Gumiembernek egy gumikutyája.

Fafejű egy fához kötötte fakutyáját.

Gumiember egy gumifához kötötte gumikutyáját.

Fafejű meglátta a gumikutyát,

Gumiember meglátta a fakutyát.

- Kutyagumi az orrodra, Gumikutyá! - mondta Fafejű a gumikutyának.

- A kutyafáját ennek a fakutyának! - mondta Gumiember a fakutyának.

- Kutyagumi az orrodra! - mondta Fafejű a Gumiembernek.

- A kutyafáját ennek a Fafejűnek! - mondta Gumiember a Fafejűnek.

- Kutyagumi! - mondta Fafejű Gumiembernek.

- Fafejű! - mondta Gumiember Fafejűnek.

- Kutyagumi! - mondta a fakutya.

- Fafejű! - mondta a gumikutya.

A kutyafáját!

Fordított-mese

Úgy kezdődött, hogy Kobak visszaüött. Ezután Jóska lekent Kobaknak egy pofont, és Kobak csúfolni kezdte:

- Sóska, Jóska!

Most Jóska visszafelé kezdett lépegetni, Kobak is, és szépen eltávolodtak egymástól. Kobak egészen hazáig hátrált. Először kinyílt az ajtó, aztán fogta meg a kilincset. A kabát visszaugrott a fogásra, a cipő kifúzódtott. A cipőkefe Kobak kezében termett, kikefélt a cipőt, s egyszerre szörnyen poros lett. Mama épp vasalt, aztán elkezdett vasalni, s a ruhák mind gyűröttek lettek. A vasaló forró volt, egyszerre kihűlt.

Kobak behátrált a szobába. A szerteszórt játékok visszaugrottak a polcra. Kobak abbahagyta az éneklést, aztán énekelt, aztán elkezdett énekelni, így:

„...szágba Lengyelorkészül

anyjához

,tóban fekete

fürdik kacsá Kis-”

Aztán Mama azt mondta: - Egészségedre! - mire Kobak kifújta az orrát, majd tüszentett egy nagyot.

- Köszönöm, nem kérek - mondta Kobak, majd Mama megkérdezte: - Nem kérsz egy almát?

A következő percben Mama hazaérkezett, majd visszahátrált a piacra.

Kobak gyorsan rendet próbált rakni, hogy ha Mama hazajön, ne haragudjék, majd szétszórta a játékait. Most indult Mama a piacra. Még ezután otthon volt, és elmosogatta a reggeli edényt. Kobak megköszönte a reggelit, felállt az asztal mellől, és egyszer csak ott ült a reggeli mellett. Már csak egy falatja volt hátra, aztán kettő, aztán három... aztán az egész karéj. Mama megkente a kenyeret vajjal, aztán leszelte, aztán elővette a kenyeret a kenyérruhából. A tej felfutott púposra, aztán melegegett, aztán odakészítette Mama, aztán begyűjtötte a tüzet, és behozta a tejet.

Kobak most visszahátrált a szobába, felvette a kötött kabátot, utána alá a blúzt, nadrágot, alá a harisnyát, kigatyát. Aztán megtörülközött, aztán megmosakodott, aztán kibújt az ágyból, aztán felébredt.

Még ezután pedig aludt egész tegnap estig, míg el nem aludt.

Óra-mese

Kobak leült leckét írni. De ma valahogy nem volt kedve kinyitni a füzetet.

- Egy kicsit lustálkodok - mondta az órának, de ahogy odanézett, látta, hogy az óra megállt.

- Remek - mondta -, akkor még rengeteg időm van.

Azzal elkezdett jóízűen lustálkodni. Lustálkodott, lustálkodott, de egyszerre csak nagyon furcsa lett, hogy az óra állt rendületlenül.

- Hátha elromlott - nyugtalankodott. - Írok egy kicsit, hátha már késő van.

Azzal írni kezdett, s ahogy felnézett véletlenül, látta, hogy az óra jár, mintha meg se állt volna.

- Ejha! - kiáltott fel. - Akkor mégse romlott el.

És most már azért kezdett el lustálkodni, hogy lássa: megáll megint az óra?

Megállt.

- Mért állsz meg? - kiabált Kobak az órára. - Bele fogsz zavarodni a végén. A végén már te se fogod tudni, hány óra van!

De az óra csak állt tovább.

- Na, ha nagyon akarod, írok neked egy kicsit - sandított Kobak az órára. - De csak a számtant írom le, mert az nagyon könnyű.

Számolni kezdett, s az óra járt megint, mintha mi sem történt volna. ►

Ki mászta meg az égig érő fát?

A kézdivásárhelyi folklórkutató Szabó Judit marosszéki szülőfalujában 1967-ben magnószalagra rögzített egy népmesét, *A Zöld király fia* címmel. A helybeli mesemondó, Berekméri Sándor 1896-ban született. Munkás és földműves volt, környezetében mindenki tisztelte. Mesetudását az édesapjától hallott történetek alapozták meg, később a katonaságban és munkahelyén hallott és tanult meséket.

A mese szerint: 1. Zöld király fia feleségül veszi Fekete király lányát. 2. A királynak megjósolják, hogy lányát veszedelem fenyegeti. 3. A jóslat valóban beteljesedik. Amikor egy alkalommal tizenhárom éves korában a palota kertjében sétál, nyoma vész, az ötfejű sárkány az égig érő fára ragadja magát. 4. Erre a fára senkinek nem sikerült még feljutnia. Jóska, a király kondása vállalkozik a lány megmentésére. A király háromszáz éves jósasszonyától kér tanácsot. Bivalybórból tizenkét pár bocskort készíttet, egy cigánykovácstól aranyból és acélból szekercét rendel, s mikor minden elkészül, eszik és iszik, erőt gyűjt a hosszú útra. Fejszóját a fába vágja, és kapaszkodni kezd. Mire minden bocskor lekopik a lábáról, 5. eljut az ötfejű sárkány birodalmába. A gyanútlan sárkány szolgálatába fogadja, lovászának teszi meg. 6. A ló táltosló, s megmondja Jóskának, hogy kaphat erőre. A fiú feltáplálja az állatot, s hárman felkészülnek a visszatérésre. 7. Visszatérés közben elpusztítják a sárkányt. A lány öreg szülei örömmel fogadják a fogságból menekült lányukat, feleségül adják megmentőjéhez.

Amikor a két mesekutató, a nemzetközi mesekatalógust összeállító A. Aarne és S. Thompson áttekintette a világ meséit, ezt a mesét az AaTh 317-es típuszámmal látta el, és *Égig érő fa* típuscímet adta neki. Ez a mesetípus Közép-Európában 70-nél több változatban ismeretes. Ezek nagyobb része magyar eredetű.

Kedves Cimborá-olvasók, bármennyire szokatlan a történet, ugye, számotokra mégsem ismeretlen. Sok változatban hallhattátok és olvashattátok már. És több mesei motívumot is több meséből ismertek.

Bizonyára ismeritek azt a történetet is, amelyben az öreg király vitézi próbát hirdet, hogy az égig érő fáról olyan gyümölcsöt hozzanak, amittől ő megfiatalodik. Ebben a történetben is sokan próbálnak szerencsét. Az egyedüli, aki megmássza a fát, az a kiskondás. A fára feljutva Tündér Ilona szolgálatába áll. Miután egymásba szeretnek és egybekelnek, Tündér Ilonát a sárkány elrabolja. Ismét a táltosló az, aki a kiskondásnak segíteni tud. Visszaszerzi feleségét, az öreg királynak leviszi a gyógyító almát vagy az ifjító vizet, s feleségével boldogságban él. Ennek a történetnek a nemzetközi katalógusban az AaTh 468-as típuszámot adták, s változatainak nagy részét szintén a magyar nyelvterületről nevezték meg.

A két mesetípus cselekményét a *Magyar népmesekatalógus* a következőképpen foglalja össze: *A mesehős az égig érő fára felmászik. Így a felső világba jut. Az égig érő fa levelein egy királykisasszony él. A hős feleségül veszi a király-*

► – Nahát ez jó vicc! – nevetett Kobak, de mintha nem igaziból nevetett volna. – Azért is lustálkodok még egy kicsit.

Az óra megint megállt.

– Majom! – nyújtotta ki a nyelvét Kobak az órára. – Utánzó majom! Neked az a dolgod, hogy jársz. Semmi közöd hozzá, hogy egy kicsit lustálkodom.

Az óra most visszafelé kezdett forogni.

– Rád se nézek! – toporzékolt most már Kobak.

De minél jobban toporzékolt, az óra annál gyorsabban forgott visszafelé.

Kobak addig toporzékolt, míg akkorát nem kordult a gyomra, hogy elfelejtett tovább toporzékolni.

– Éhes vagyok, Mama! – kiabált, de Mama bejött, megnézte az órát, és azt mondta nyugodtan:

– Korán van még vacsorázni! – azzal már ki is ment.

Kobak ott maradt éhesen a visszafelé forgó órával.

Gyorsan leült, és megtanulta a három szakasz verset. Az óra most rendesen járt, mintha sose forgott volna visszafelé.

Megtanulom előre a második három szakaszt is – háttározta el magát Kobak, s hát az óra most szaladni kezdett előre. Kobak elővette a számtankönyvet, és megoldott egy feladatot, amit föl se adtak. Az óra úgy forgott előre, mint akit kergetnek. Kobaknak erre olyan jó kedve kerekedett, hogy hangosan énekelni kezdett.

– Nem vagy éhes? – jött be Mama csodálkozva. – Itt a vacsora ideje – mondta, és úgy nézett az órára, mintha egészen közönséges óra volna.

De ti tudjátok, hogy nem az.

(Forrás: Kobak könyve – Koinónia, Kolozsvár, 2002)

Zsoldos Z. Csaba összeállítása

kisasszonyt. Ide tartoznak azok a változatok is, amelyekben arról van szó, hogy előzőleg a sárkány viszi a királykisasszonyt az égig érő fára.

A magyar mesekatalógus tíznél több olyan mesét is számon tart, amelyben a hősnek szintén az égig érő fára kell felmásznia.

1. A világ különböző népeinek körében élt az a meggyőződés, hogy a fejedelemség égből jövő, szakrális eredetű intézmény. A fejedelmet az égiek választják ki. A kiválasztottság jele az égből aláhulló kard (pl. Attila mondája), a testi jegy (aranyhaj, nap, hold, csillag alakú jegy a homlokon, vállon, nagy erő stb.), a születést kísérő természeti jelenségek (földrengés, napfogyatkozás, csillag megjelenése az égen stb.). Ezért a királyt, családját tagjait emberi szem nem láthatja, napfény, szellő nem érintheti. Ha ez mégis megtörténik, akkor erejét veszíti, meghal, nyoma vész. Nos, ez történik a Zöld király fiának leányával is.

2. Jóska az égig érő fát a félig arany, félig acél fejse segítségével mássza meg. A fémek a primitív kultúrában mágikus erővel bírnak. A megfelelések a következők: Nap – arany, Hold – ezüst, Mars – vas, Merkúr – acél, ón, Jupiter – sárgaréz (később arany és ezüst ötvözetű és ón), Saturnus

Keszeg Ágnes
illusztrációja

– ólom, Venus – réz. A fémek mágikus erejét aktivizálta az amulett (ékszer) viselése. Fémtárgyakat helyeztek a halott mellé is a védelem biztosítása céljából, és a sámán díszei között is nagy szerepet játszottak a fémek.

3. Útnak indulás előtt a mese hőse „mindenféle jó ételt” készített magának. Az erőgyűjtést szolgáló búcsúétkezés a mesék mellett a hősénekekben is gyakran előforduló motívum.

A két mesében további motívumok is ismétlődnek. Ezúttal azokat soroljuk, amelyek a magyar mesékben fordulnak elő.

4. Ősi elem a mesében és az eposzban a csodálatos ló. A hős leromlott állapotban találja, s égő parázzsal táplálja fel. A táltos ló hátán nagy távolságot tud megtenni, alászáll az égig érő fáról, tanácsát követve minden ellenséget elpusztít.

5. Meséinkben a világszintek közötti átjárás az egyik legnehezebb próba. Az utazás feltételeit (varázsszerek, táltos ló, varázsszavak) csupán a beavatottak ismerik vagy birtokolják (esetünkben a háromszáz éves javasasszony, a táltos ló), a hősnek az ő rokonszenvüket, jóindulatukat ki kell érdemelnie. A tanácsadó, a táltos ló, a varázsszerek segítségével a hős feljut az égig érő fára vagy a fa gyökerei között az alvilágba ereszkedik alá. Mind a falevélen elterülő országban, mind az alvilágban elrabolt lányok élnek, akiket a hős megszabadít és visszahoz a földre, szüleikhez.

Az égig érő fa a sámánisztikus világkép világfája, amely a föld középpontjában állva a világ három rétegét köti össze. Gyökerei az alvilágba, a csúszómászók, ártó szellemek birodalmába nyúlnak, törzse az emberi világot fogja át, koronája az égbe, az embert segítő szellemek világába hatol be. A sámánisztikus szertartások során a sámán lelke e fa mentén jut el a szellemek birodalmába. Ha tehát válaszolni akarunk a címben feltett kérdésre, akkor most már adott a válasz.

6. Néha előfordul az is, hogy a hőst ellenfele feldarabolja. Valaki azonban az élet vizével vagy a gyógyító fűvel újra életre kelti.

Nos, ezekről az utóbbi motívumokról tudnotok kell azt, hogy a magyar népmesékhez vezetnek. A mesekutatók ezekből az adatokból állapították meg, hogy a sámánizmus, a sámánavatással, a sámánnak a túlvilágon tett utazásával állnak kapcsolatban. Az égig érő fa és megmászásának motívuma, a táltosló által nyújtott segítség, az égi és az alvilág bejárása része annak a sámánisztikus világképnek, amelyet a honfoglaló magyarság ismert. Ez a mesetípus magyar eredetű, a magyar nép Európába való érkezésekor hozta magával. A történetet a szomszéd népek (németek, szlávok) átvették és beépítették a maguk meserepertoárjába. Ezt feltételezte a 20. század első felében élt mesekutató, ►

Te hallod, amit olvasol?

Te hallod, amit olvasol? – szólt rám apám, amikor arra kért, olvassak fel egy szöveget. Lehetett az lecke, vicc az újságból, egy részlet a könyvből, amit olvastam – végül is: bármi. Bár nagyon kicsi koromtól folyékonyan olvastam, magamban is és hangosan is, ez még nem jelentette azt, hogy nem fogott jól az apai kérdés. Persze, akkor rögtön, egy kicsit zokon vettem. Ugyanis természetesen hallottam, amit olvasok, és természetesen nem esett jól, hogy mindketten nagyon is jól tudtuk, mire célzott. No de olyan nagyon sokat nem célozgatott, hanem kivette a kezemből a könyvet vagy az újságot, és elolvasta újra, hangosan. A vesszőnél megállt, egy kis lélegzetvételnél szünet, egy kis pihenő, ilyeneket mondott, a pontnál pedig ráérősen állt meg, hogy jól bele tudjak ereszkedni abba: itt most valami valóban véget ért, mégpedig egy mondat, pont. És így tanított meg apám hallani, amit olvasok, nem csak *fejolvasni* vagy *szájolvasni*, hanem a fülemmel is, a bőrömmel is, a vérem lüktetésével és egész szívemmel. Aztán, amikor már elég régóta tudtam beszélni, megtanított beszélgetni is. Először is, ilyenkor nem kellett menni sehová és nem kellett csinálni semmit. Csak leült mellém, átkarolta a vállam, aztán a maga vicces módján feltett pár, kényelmetlenül kötekedő kérdést. Ha nem haraptam egyből rá a csalira, akkor sem adta fel azonnal. Addig játszott, kötekedett, amíg beindult a beszélgetés. Akár több órás beszélgetések, néha, amikor már kamaszodtam, hajnalokba nyúlóak kerekedtek. Néha direkt nem adott igazat. Láttam a szemén, hogy tudja, nekem van igazam, és nem értettem, miért ugrot mégis. Azt hittem, valami szadista hajlamból, vagy mert azt akarja bebizonyítani, hogy mindig neki van igazza. Aztán jóval ké-

sőbb értettem meg, provokálásai olyan beszédhelyzeteket teremtett, amelyekben aztán a későbbiekben, életem során, gyakran volt részem. Kíváncsi volt, hogyan reagálok a nem éppen dédelgető helyzetekben.

Manapság mindenki irat: tesztet, ziccet, felmérőt, dolgozatot, esszét, pályázatot. Egyre ritkábban beszélgetik a felnőttek, legyenek azok tanárok vagy szülők, a gyerekeket, a kamaszokat. Pedig ha nem tanultok meg beszélni, ha nem mertek beszélni, ha mindig a könnyebbik utat választjátok (például: a megadott válaszok közül válaszd ki a helyeset), akkor nem fogjátok hallani, amit mondtok. És nem fogjátok tudni hallatni a hangotokat. Nem fogtok tudni kiállni magatokért. Hogy a megszólaláshoz bátorság kell? Bizony, az. Hogy legyőzheti-e valaki a félelmét, szégyenlősségét, beszédhibáját? Gondoljatok Démoszthenészre, aki úgy győzte le beszédhibáját, hogy szájában kavicsokkal szövegrészeket mondott fel. Ha akad még a környezetetekben olyan tanár, aki beszélget, feleltet, olyan szülő, nagyszülő, rokon, aki ráérősen elbeszélget veletek, használjátok ki. Ritka kincs. Később ahhoz, hogy valahol kibeszélgethessétek magatokat vagy valaki tényleg meghallgasson benneteket, kemény pénzeket fizettek a pszichológusnál, a terapeutánál. Örüljétek tehát azoknak a tanároknak, akik még beszélni, szépen, hangsúlyosan, értelmesen olvasni tanítanak. Bár már régimódiaknak tűnhetnek, mégis valami olyan hangot ébresztgetnek bennetek, ami egyre inkább elhalkul a virtuális kommunikáció korában: az önálló, szuverén egyén hangját. Annak a hangját, akinek van saját hangszíne, beszédstílusa, önálló véleménye, és – a véleményét kimondva – bátorsága és akaratereje is ötleteinek megvalósítására.

► Solymossy Sándor, a magyar mesék első nagy rendszerét elkészítő Berze Nagy János. Diószegi Vilmos volt az, aki a mesét a sámánisztikus világképbe illesztette bele. A nemzetközi mesekatalógus számára a magyar meseválogatokat Dégh Linda és Kovács Ágnes rendszerezte.

És még valamit tudnotok kell. A fa-szimbólum Mezopotámiában az i. e. 3. évezred első harmadában tűnt fel. Az ábrázolások középpontjában fa áll, kétoldalt egy-egy állati vagy emberi alak fogja közre. Jelentése a termékenység. Ez a mezopotámiai szimbólum a héber mitológiában kettévált: egyik oldalon az élet, másik oldalon pedig a jó és a rossz tudás fájává. A fejlődés másik vonalán a motívum Iránban, a perzsa textilművészetben, majd Bizáncban haladt előre, s

arab közvetítéssel Európába jutott. A motívumnak e fejlődés során két eltérő formája alakul ki: az életfa és a világfa. Az életfa az élet, az idő múlásának szimbóluma, a világfa pedig a tér szimbóluma, a teret vertikálisan tagoló elem. A fa motívumának ezt a jelentésfejlődését Komoróczy Géza és Voigt Vilmos követték nyomon.

Berze Nagy János (1879–1946) magyarországi mesekutató. Kolozsváron, Nagyanyeden és Csíkszeredában is élt és dolgozott. Elsőként készítette el a magyar népmesék katalógusát. *Égigérő fa* címmel nagy terjedelmű meselemzett készített. Mindkét nagy munkája halála után jelenhetett meg.

A kommunizmus sportélete

Egy korábbi írásunkban már említettük, hogy a Vasfüggöny által kettéosztott nyugati, kapitalista világ és keleti, szocialista tömb között az 1945–1989 időszakban állandó feszültség, versengés volt minden területen: fegyverkezés, gazdaság, kultúra stb. Az egyik tábor élén az Amerikai Egyesült Államok, a másik élén pedig a Szovjetunió állt. Az állandó versengés kihatott a két tábor országainak sportéletére is. A sport önmagában is a versenyről, a versengésről szól, de a hidegháború alatt egyfajta igazolása volt az illető ideológia felsőbb- vagy alacsonyabbrendűségének.

Az egymással megmérkőző sportolóknak azt is jelezniük kellett a világnak, hogy lám, az én országom a legerősebb, a legfejlettebb ezen a területen is. A nagy világversenyek (Olimpia, Európa- és Világbajnokságok) kitűnő lehetőséget biztosítottak az egymással való megmérkőzésre. Ezért aztán a két tábor országai közötti sportvetélkedők gyakran túllépték a sport határait, igazi presztízscsaták voltak, hogy ki szerez több bajnoki címet és érmet. A sport fejlesztését prioritásként kezelték mindkét táborban, olyannyira, hogy a sportélet kiemelt támogatása mellett tiltott módszereket, eszközöket is bevetettek. Ennek egyik kirívó példája volt a kelet-német „atlétikai- és úszócsoda.” A kettéosztott Németország (a nyugati Német Szövetségi Köztársaság és a keleti Német Demokratikus Köztársaság) keleti fele a sportban igyekezett ellensúlyozni a fejlettebb nyugati testvér gazdasági, kulturális sikereit. Az NDK-ban az államilag irányított sportvezetés nemcsak, hogy elnézte, hanem egyenesen támogatta a sportolók teljesítményének tiltott szerekkel (doppingolással) történő növelését. A kelet-német női úszók és atléták egy része tiltott kezeléseket (hormonkezeléseket is) kapott, egyeseknél a menstruálást és a gyermekvállalást is a sportsikereknek rendelték alá. A várt eredmények nem maradtak el, a kelet-német sportolók számos bajnoki címet szereztek.

Azon kívül, hogy a világ egyre gyanúsabban szemlélte a szokatlan eredményességet, a tiltott beavatkozásoknak később sok negatív utóhatása lett. A kelet-német dopping egyik legismertebb áldozata Heidi Krieger, aki az 1986-os atlétika Európa-bajnokságon szerzett aranyérmet súlylökésben. Négy évvel későbbi visszavonulását követően a megnövekedett tesztoszteronszint miatt nemet váltott, bajuszt növesztett, és Andreas Krieger néven élt tovább...

Egy-egy összecsapás valamelyik csapatsportban igazi csemegének számított. A már említett NDK focistáinak szinte élet-halál kérdés volt az a mérkőzés, ahol az NSZK labdarúgóival találkoztak. A kelet-német titkosrendőrség szigorúan őrizte a labdarúgóit, nem volt szabad nyilatkozniuk, elhagyniuk a szálláshelyüket, nem találkozhattak nyugati rokonaikkal, nem cserélhettek mezt a nyugat-németekkel. Ugyanígy, egy amerikai-szovjet jégkorong-döntő vagy kosárlabda-mérkőzés jóval többet jelentett, mint egy egyszerű mérkőzés. Arra is volt példa, hogy a két fél kölcsönösen bojkottálta a másik által rendezett sporteseményt. Az amerikaiak nem vettek részt az 1980-as moszkvai Olimpián, a Szovjetunió és szövetségesei (leszámítva Romániát) az 1984-es los angeles-i Olimpiát bojkottálták.

A Román Kommunista Párt is nagyon érzékeny volt az ország sportsikereire: kézilabda, tenisz, női torna, labdarúgás. Amikor 1986-ban a bukaresti Steaua labdarúgó csapata megnyerte a Bajnokok Kupáját (mai Bajnokok Ligája), a sportolók külön jutalomban részesültek, Ceaușescu, a diktátor személyesen fogadta őket és gratulált nekik. A sportolók külön elbánásban részesültek. Ez akkor volt szembetűnő, amikor az országban súlyos energia- és élelmiszerellátási problémák léptek fel. Gyakran előfordult viszont az is, hogy egyes sportolók menekülni szerettek volna a kommunista diktatúrából. Voltak, akik erre külön engedélyt kaptak, mások viszont kénytelenek voltak megszökni. Minden idők legsikeresebb tornászlanya, Nadia Comăneci 1989-ben szökött meg Romániából. Edzői, Károlyi Béla és Márta már korábban az Egyesült Államokba távoztak. A sikeres labdarúgó, Bölöni László, a Steaua már említett sikere után távozhatott külön engedéllyel. Egy másik steauás labdarúgó, Miodrag Belodedici viszont tiltott úton jutott el Jugoszláviába. Egy alkalommal egy kubai ökölvívó küldöttség szinte testületileg tagadta meg a visszatérést Kubába. Ugyanerre a sorsra jutott a román ifjúsági síválogatott is.

Csillag István rajza

Kik azok a hatalmasok?

Ha az 1848-as jobbágyfelszabadítást megelőző nemesi birtokokról, jobbágyokról beszélünk, többnyire hatalmas kiterjedésű, egybefüggő földeket látunk magunk előtt, a földesúrnak alávetett jobbágyok százait, a falujába bekocsizó uraságot, aki bárkivel bármit megtehet. Az ilyen Döbrögít legfeljebb időnként fenyíti meg Ludas Matyi, egyébként hatalmában áll falu és város, szántó és legelő, erdő és láp.

A 18. század végi Magyarországon – ahol Ludas Matyi oly ravaszul megleckéztette a földesurat – a lakosság nagyjából öt százalékát tette ki a nemesség, vagyis azok, akik személyükben szabadok voltak és rendelkeztek a birtokbirtokosság jogával, tehát saját kezelésükben adómentes földjük lehetett, emellett pedig jobbágyot tarthattak. Alig töredékük élt úgy, mint Fazekas Mihály Döbrögije, a század második felében készült összeírások szerint döntő többségüknek még jobbágya sem volt, földje is alig. A két véglet között pedig nemesek tízezrei birtokoltak egy-két jobbágyot, pár tucat holdat a falu határából, és többnyire a jobbágyaik is csak töredék jobbágytelkeket műveltek, vagy zselléreként éltek. Az pedig, hogy egy falunak csupán egyetlen és korlátlan hatalmú földesura legyen, nagyon ritkán fordult elő. Ezzel szemben akár a nyugati országrészben – Zalában, Vasban –, akár keleten és észak-keleten – Szabolcsban, Ungban, Zemplénben –, akár Erdélyben – például Kővár vidékén – sorakoztak a szinte kizárólag nemesek lakta falvak vagy azok a települések, amelyeknek olykor tucatnyi földesura volt, ezek közül nem egy helyben lakó, jobbágy nélküli nemes.

A nemesek jog szerint egyenlőnek számítottak, egyikük sem állhatott a másik hatalma alatt, viszont a korszak gazdálkodásában csak ritkán különítették el az egyes földesuraknak jutó határrészt. A falu jobbágyai és nemesi a két vagy háromnyomásos gazdálkodás rendjében évről-évre váltogatták, melyik dűlőt szántsák fel és vessék be, hova telepítsék a kukoricát vagy a dinnyét, melyik erdőből hozzák a fát, hol legeltessék a csordát vagy a kondát. Erről persze a földesuraknak kellett dönteniük, aztán kiosztaniuk a földet és az egyéb haszonvételeket. Ahol azonban sokan dönthetnek és mindenki legalább formálisan egyenlő, ott könnyen támadnak viták és veszekedések.

Nem volt ez másként akkoriban sem, és mivel a nemesek egyenlőnek számítottak, a törvényszékek pedig nagyon lassan hoztak ítéletet, a konfliktusokat nem egyszer a leg-egyszerűbb módon, erővel oldották meg. Konfliktus pedig rengetegféle lehetett. Összekaphattak azon, vajon egy jobbágy kit tartozik szolgálni, elvégre számtalan esetben elő-

A Ludas Matyi 1817-es bécsi kiadásából Göbwart F. S. egykorú, színes illusztrációja: A harmadik verés

fordult, hogy az egyik nemes úr öse vagy rokona valamikor pénzért zálogba vette – árendálta – a jobbágyot, és élvezte annak munkaerejét és a tőle származó jövedelmet, aztán egy-két vagy három-négy évtized múltán az egykori uraság rokonai úgy vélték, a régi egyezség már nem érvényes, és erővel kényszerítették a jobbágyot, hogy nekik szolgáljon. Máskor hajbakaphattak azon, hol legyen a falusi dinyenyeföldje vagy lehessen-e fát behordani egyik-másik erdő-részből, és az is megesett, hogy egyikük elüldözni, másikat marasztalni szeretne volna a falu papját. Ilyenkor aztán leginkább az győzött, aki erősebbnek bizonyult, a vesztes fél pedig jobb híján perelt.

A per többnyire elhúzódott, a vármegye, majd a felsőbb bíróságok akár évtizedekig is vizsgálhatták a történetet, időről-időre meghallgatva a falusiakat. Majd csak a rendi világ felbomlása, a polgári jogrend és bíraskodás tett rendet, de még akkor is évtizedek kellettek a bonyolult jogviszonyok kibogozásához. S ha a hatalmaskodás, ahogy ezeket az önkényes akciókat hívták, ennyire elterjedt volt, miért nem fulladt többször verekedésbe, véres eseményekbe? Nemesembert megverni szörnyű vétség és szentségtörés volt, hiszen a nemesi állapottal járt, hogy senki testi büntetésre nem ítéltette. Ezt a nemesek egymással szemben próbálták betartani, s annál nagyobb botrány lehetett, ha egyenesen egy jobbágy emelt kezét a földesúrra. Mint Ludas Matyi, aki bizony maga is hatalmaskodott Döbrögivel.

„A mindennapok költője”

A szín-téren: FRANCIS ALÿS
1959, Antwerpen, Belgium.
Mexikóvárosban él és dolgozik.

Praxis paradoxon (1997)

„A séta nem üzenetközvetítő eszköz, hanem magatartás. Ihletre serkent, ötletek kibontakoztatásához vezet, és egyben mindenki számára elérhető.”

„Ahhoz, hogy valamit csinálj, néha igazából nem kell semmit sem tenned; és paradox módon, néha ahhoz, hogy semmit se csinálj, tenned kell.”

Francis Alÿs

A belga származású alkotó építészeket tanult, ma viszont már fest, rajzol, installációkat gyárt, fotózik, videózik, köztéri művészettel foglalkozik. 1987-ben került Mexikóba, hogy építészként keresse ott a kenyerét, azonban hírnevét nem a szakmájában szerezte meg. Ő egy „flâneur”, azaz egy megrögzött sétáló, aki az utcákat járva gyűjti témáit, társadalmi problémákat feszegetve. A „flâneur” egy baudelaire-i kifejezés, amely a 19. században az utcán való ténfergést, sétálást, kifejezett cél nélküli bolyongást foglalja magába, és ez Alÿs alapeleme, hiszen innen gyűjti anyagát, amelyet végül saját stílusával fűszerezve kedvére alakít tiszavirág-életű projektjeiben.

A „mindennapok költőjének” tekinti magát, a valóságra alapoz, mégis szürrealisztikus képet közvetít. Leg-

több kísérletében, videójában, amelyben különböző éles helyzeteket és ezek reakcióját elemzi, saját maga áll a középpontban – meg a véletlen. Mert, ugyebár, az utcán bármi megtörténhet. Ő „játssza” ezeket a megfigyelésekre kiélezett szabadtéri, performansz-jellegű munkákat.

Ilyen típusú mű a *Praxis paradoxon* című videó, amelyben a művész egy jégtömböt taszít Mexikóváros utcáin, míg nem marad abból csak egy tócsa, aztán semmi. A nyomtalan munka a folyamat fontosságát hangsúlyozza, köszönet a technikának, hogy az elszálló tettet újra- és újranezhetjük, -értelmezhetjük. Szabad, több irányból megközelíthető lehetőségeket kínál fel ez a munkája, ettől (is) jó. A másik példa az 1991-es *Gyűjtő*, a fentebbinek épp az ellentéte. Itt is az utca a helyszín, mint több tucat Alÿs-munkában, de míg ott az időalapú elfogyást tapasztalhattuk meg, itt a gyarapodásra koncentrálhatunk. Ott tol, itt húz. Egy mágneses, kerekeken haladó robotkutyát húz maga után, ami magához vonzza az idő során a hányódó pénzürméket, szegeket, különböző fémtárgyakat (és a járókelők figyelmét), mintegy megtisztítja az utcát a fémhulladékoktól. Hát nem gyönyörű? (Néhány videóját meg lehet nézni a művész weboldalán.)

REEL-UNREEL (2011)

Fabiola (2009)

Próba 1. (1999-2004)

A *Próba 1* című videóhoz személyes szálak is fűznek. Pontosabban szemtanúja voltam olyan helyzeteknek, mint amilyent ez a munka is bemutat. Egy vörös VW bogárhátú személygépkocsi kínládását nézhetjük, amint egy nagyobb dombon próbál többszörös próbálkozással feljutni. A sziszifuszi megmérettetést a mozgóképen egy zenekari próba kíséri, amely pontosan

akkor áll le a muzsikával, amikor az autó is megakad és elkezd visszacsúszni. (Bálványosra érve az első jobbrakanyar ilyen Francis Alÿs-es. Persze, én ezeket a szituációkat a Trabantok, Daciák, Wartburgok fénykorában tapasztaltam, na de...) Egyszerű megoldások, rengeteg gondolatot, értelmezési lehetőséget ajánlva fel. Szólhat az akaratról, kitartásról, az egyéni vagy társadalmi síkú fejlődésünkről stb.

A *Documenta 13* megakiállítás számára Alÿs és társai, Julien Devaux meg Ajmal Maiwandi összehozták a „REEL-UNREEL” című videót. Szójáték a cím, mert 'letekerni, feltekerni' a kifejezés jelentése, ugyanakkor meg a 'valódi – nem valódi' (real-unreal) is kicseng belőle. Kabul, Afganisztán a helyszín, poros utcákon, lejtőkön a fiúk karikákat hajtanak botokkal, amiből aztán egyszer csak filmtekercs lesz. Filmszalag pereg le és vissza. Szuper! Ezt is meg lehet nézni a honlapon.

A *Fabiola* című installáció is érdekes témákat boncolgat, az „eredeti vs. másolat” kérdésével (is) foglalkozik. Több mint 300 festett másolatból áll a gyűjtemény; ezek a reprók a 14. századi Szent Fabiola vöröskendős portréját ábrázolják, amelyeket a művész piacokról, vásárokból, antikvár boltokból szerzett be, gyűjtött össze az utóbbi húsz évben. Mindegyik egy 19. századi, elveszettnek vélt, eredeti festmény másolata, amelyet a francia Jean-Jacques Henner készített. És ez a csavar benne!

A baglyok különleges képességei

A baglyokat tudós külsejük – nagy, kerek fejük, előrenéző, tollgyűrűvel (pápaszemmel) övezett szemük – teszi különlegessé (a képen: a nagyvilágot csodálkozó tekintettel szemlélő gatyáskuvik)

Látószögük kicsi, de különösebb megerőltetés nélkül képesek fejüket közel 270 fokban elfordítani (érdeklődő kuvik)

A hatalmas uhu – bagolytársaihoz hasonlóan – nesztelenül közelíti meg zsákmányát, majd villámgyorsan csap le rá

A baglyok szemét és csőrét sugaras tollazatú, végükön begömbülő tollakkal keretezett arcfátyol veszi körül (a gyöngybaglyok jellegzetessége a szív alakú arcfátyol és a pöttyözött, „gyöngyös” tollruha)

Szürke vagy barna, csíkozott tollruhájuk a környezethez (a fák kérgéhez) való hasonulás, a mimikri bajnokaivá teszi a baglyokat (fa odvában pihenő uhupár)

A magát letört faágnak álcázó, arasznyinál alig nagyobb füleskuvik még alvást is tettét, nehogy élénksárga szeme elárulja hollétét

Ellenség (vagy zsákmány) legyen a talpán, aki a fatörzshöz simulva figyelő, narancssárga szemű erdei fülesbaglyot észreveszi

A tökéletes mimikri példája: a néha vidékünkre is ellátogató hóbaglyok barnás nyári ruhájukat télen hófehérre, illetve a „hölgyek” kicsit mintásra cserélik

A baglyok húséges madarak, legtöbbjük haláláig hű marad élete párjához (félíg lehunyt szemmel melázó macskabagoly-pár)

A talányos madár

Dr. Bubó, a nagy tudású uhu (latin nevén: *Bubo bubo*) Nepp József és Romhányi József teremtménye

A baglyot több észak-amerikai indián törzs totemállataként (őseként) vagy védőszellemeként tisztelte (1500 táján faragott totemoszlop)

A hindu mitológiában a bagoly Jáma halálisten hírnöke volt, de Lakshmit, a szerencse és a gazdagság istennőjét is gyakran ábrázolták bagoly társaságában

Istennék és boszorkányok madarai

Az éjjelente halkán suhanó, sötétben is látó baglyok mindig megmozgatták az emberi képzeletet. Az erdők lakóinak bölcs doktoraiként költöztek be a mesék világába, és szinte nincs nép, amelynek mitológiájában, hitvilágában ne váltak volna jelképpé.

Társították őket jóvendómondással, varázslással, szerencsével vagy balszerencsével, és tisztelték szent állatokként, a holtak lelkének szállítóiként.

A görög (római) mitológiában a kukuk a viszályokat elsimító, az embereket a tudományokra, mesterségekre megtanító Pallasz Athéné (Minerva)

istennő madaraként a tudás jelképévé vált. A krónikák szerint a régi görögök az országukba látogató uralkodóknak élő kukukot ajándékoztak bölcsességük elismerésének jeléül.

A baglyoknak tulajdonított gyógyító erőről az ókori római tudós, Plinius is írt, megemlítve, hogy hályog ellen hatásos szer a fülesbagoly friss epéje. Angliában a bagolytojás az iszákosság kezelésének népi gyógyszere volt, Indiában pedig úgy hitték: aki bagolyzsemet eszik, éjjel is lát.

Az ókori Keleten és Egyiptomban többnyire a balsors hírnökének, a középkori Európában pedig boszorkányok balszerencsét hozó madarainak tartották.

Az ókori Kánaán lakóinak hite szerint Lilith, az alvilág és a sötétség úrnője néha gyöngybagoly alakját vette fel (a madárlábú, szárnyas istennőt ábrázoló dombormű a Kr. e. 18. századból)

A galambméretű, szürke kukuk latin neve (*Athene noctua*) őrzi annak emlékét, hogy egykor a tudomány görög istennőjének szent madaraként tisztelték (Albrecht Dürer akvarellje, 1508)

Athéné istennőt és jelképállatát, a baglyot ábrázoló ókori athéni ezüstpénzek

A görög (római) mitológiában a kukuk, a mindent látó „bagolyszemű” Pallasz Athéné (Minerva) istennő madara a bölcsesség szimbólumává vált (ókori vázarajz)

A baglyok evezőtollaik rojtos szélének és a szárnytollaikat borító pehelytollaknak köszönhetően hangtalanul szárnyalnak (landoló gyöngybagoly)

A fülesbaglyok látható „füle” csak a hangulatukat jelző tollpamacs, amely pihenés vagy repülés közben többnyire a fejükhöz simul (éberem figyelő erdei fülesbagoly)

A levegő rezgéseinek érzékelésében és a táplálék felismerésében az erősen hajlott, éles csőrüket körülvevő sörték is segítenek (réti fülesbagoly portré)

A nappali madarak lármásan üldözik, és ha tehetik, bántalmazzák is a baglyokat (Albrecht Dürer: *A bagoly harca más madarakkal*, 1500 körül)

A rágcsálók rémei

A legtöbb bagoly éjszakai állat, a nappalokat odúikban, padlásokon, fák lombjai között töltik, és szürkület után vagy virradat előtt indulnak portyára. A nálunk honos fajok közül nappali vadász a kb. egy méter szárnyfesztávolságú réti fülesbagoly, és szürkületkor vagy hajnalban aktív a seregély-méretű, apró törpekuvuk.

Fényérzékeny szemükkel holdfényes, csillagfényes éjszakákon is jól látnak, rendkívül finom hallásuk, aszimmetrikusan elhelyezkedő két fülük is segíti őket a tájékozódásban, az avar vagy a hó alatt mocorgó zsákmány helyének pontos meghatározásában.

Nesztelenül és többnyire alacsonyan repülnek, majd villámgyorsan csapnak le áldozatukra, amelynek esélye sincs a menekülésre. Ragadozó mivoltukról kampós, éles csőrük és hegyes, hajlott karmaik árulkodnak.

A rovarokkal, hernyókkal, kártékony rágcsálókkal, azaz egerekkel, mezei pockokkal táplálkozó baglyok leghasznosabb madaraink közé tartoznak. Néha fészekrablásra is vete-mednek, a nappali madarak ezért – talán fiaik elpusztítását megtorlandó – gyakran hangos kiáltozással úzik, hajszojják a megpillantott baglyokat. A hatalmas, mintegy másfél méter szárnyfesztávolságú uhu nyulat, rókát is zsákmányol.

A baglyok karmaikkal ragadják és ölik meg, majd éles csőrükkel tépik szét áldozataikat (karvalybagoly zsákmányával)

Lábukat tollborítás védi a védekező zsákmány harapásaitól, karmolásaitól („alakoskodó” kuvik)

A mezei pockok és más kisállatok majdani, egyelőre kicsit ijedt tekintetű réme (pelyhes réti fülesbagoly-fióka)

A 25–30 cm hosszú, közel 1 m szárnyfesztávolságú erdei fülesbagoly csemétéi a tojó által kiválasztott szarka- vagy varjúfészkekben kelnek ki és növekednek

Az arasznyinál alig nagyobb, barna színű gatyáskuvik fák odvában fészkel, tojásai – a legtöbb bagolyéhoz hasonlóan – majdnem gömbalakúak

A tojók már az első tojás lerakása után megkezdik a költést, így a kisbagoly-testvérek karkülönbsége egy hétnél is több lehet (gyöngybagoly-fiókák)

Változatos bagolytanyák

A vidékünkön költő bagolyfajok – gyöngybagoly, uhu, erdei fülesbagoly, réti fülesbagoly, kuvik, füles- és gatyáskuvik, macskabagoly, uráli bagoly – legtöbbje nem épít fészket: faodúkbán, padlásokon, elhagyott vagy némi harc árán megszerzett szarka- vagy varjúfészkekben költenek. Az egyetlen fészkekrakó faj, a réti fülesbagoly, a talajra építi fészket fűszálakból.

A kuvik – közeli rokonaihoz, a füles- és gatyáskuvikhoz hasonlóan – elsősorban fák odvában fészkel, de gyakran költ padlások, romos épületek rejtett zugaiban. A közel egyméte-

res szárnyfesztávolságú macskabagoly erdők öreg fáinak odvában neveli fiait, az ember (pontosabban a házi egerek) közelségét kedvelő gyöngybagoly istállók, falusi padlások, templomtornyok lakója.

A Kárpát-medence legnagyobb méretű baglya, az uhu szarkák vagy varjak fészket bitorolja, de ha nem talál megfelelő fészket, maga tákol hajlékot fiai számára, védett sziklakiszögelléseken, barlangok bejáratánál.

A legtöbb bagoly – köztük az uhu, macskabagoly, hóbagoly, uráli bagoly – párkapcsolata egy életre szól. A költés az általában nagyobb méretű tojók dolga, a hímek az eleséget szerzik meg számukra, és a gyerekeknél segítik.

A baglyok gondos szülők: együtt óvják a fészket, etetik fiaikat és tanítgatják őket a vadászat fortélyaira (Hieronymus Bosch: *A bagoly fészke*, 1510 körül)

A fák odvában, korhadt fatöncökben költő, szürkésbarna, 120 cm szárnyfesztávolságú uráli bagoly a fiaihoz közelítő embert is megtámadja

„A gonoszság megtestesítője”, aki „iszonyjel a földi lakók számára” – írta a kuvikról az ókori római költő, Ovidius

A városokba néha behúzóódik, a parkok nagy fáin megtelepedő és az egereket irgalmatlanul pusztító fülesbagolyoknak csak hálával tartozunk

Az ismert bagolyábrázolások közül a legrégebbit 25–30 000 évvel ezelőtt véste a franciaországi Chauvet-barlang sziklafalába a kőkori művész

Kínában egykor úgy hitték, hogy a villámlás és a mennydörgés madarának tartott kuvik szobra megvéd a villámcsapástól (kínai bronz szobrocskák a Kr. e. 2. évezredből)

A firenzei San Lorenzo-templom Medici-kápolnájában, Giuliano Medici síremlékén a nőalak lábánál ülő bagoly jelképezi az éjszakát (Michelangelo Buonarroti: Az Éjszaka, 1526–1531)

Hieronymus Bosch grafikáján a fáknak füle, a mezőnek szeme van, a művész gyakran visszatérő motívuma, a bagoly pedig ezúttal a megfigyelés, a mindentudás szimbóluma (Az erdő, ami hall és a mező, ami lát, 1500 körül)

„Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán”

Általában bagolyhuhogást emlegetünk, pedig minden faj másként beszélget, jelzi a vészt vagy hívja párját, fiókáit. Huhog a hangutánzó nevű uhu, az erdei és a réti fülesbagoly, kuvikol a kuvik, macskanyávogásra emlékeztet a macskabagoly hangja. A gatyáskuvik és a törpekuvik messze hangzó füttyszóval hívja társát, fiait. Arany Jánosnak az alcímben idézett verssora a gyöngybagolyra utal, pontosabban a tojó pergő rikoltásaira, mivel hallgatag párjuk ritkán jut szóhoz.

Azok a hímek, amelyek évente új párt választanak, elnyújtott kiáltásokkal keresnek társat maguknak, a ba-

golygyerekek sziszegnek, csipognak, sírdogálnak.

A kísértetiesen huhogó, kuvikoló baglyokhoz számos hiedelem kapcsolódik. Egy ír babona szerint a baglyok lakta házakban gyakran kísértének szellemek, a rokonszenves kuvik pedig a magyar népi hiedelemvilágban változott „halálmadárrá”. Rossz hírét bizonyára annak köszönheti, hogy a régi időkben a táplálékát – rovarokat, lepkeket – vonzó gyertyafény csak a betegek, haldoklók szobáiban pislákol, tehát ott kellett vadászni. Az oktalan félelem és az emberi ostobaság a baglyok tűzzel-vassal való irtásához vezetett, és a kipusztulás határára juttatta leghasznosabb madaraink egyikét.

Ezért is fontos ma, hogy vigyázzunk rájuk!

A baglyok hosszú időn át a boszorkányok madaraiént jelentek meg a képzőművészeti alkotásokon (Franz Haals: Malle Babbe, 1633)

Még a 19. században is gyakran ábrázolták a baglyokat a halál hírnökeiként (Gaspar David Friedrich: Tájkép sírral, koporsóval, bagollyal, 1836–1837)

A filozofikusán szemlélődő, „mindentudó” bagoly napjainkban a tanulás, a tudományok jelképe (a marosvásárhelyi Teleki-Bolyai Könyvtár cégére)

Cimbi naplója

Szijasztok!

Végre elégedet vagyok, külön orára járok. Ideje volt anyuci szerint is hogy észrevegyék hogy velem megéri külön foglalkozni. Esztet gondolom a magyar olimpiász után veték észre ahol 9 és fél pontot szereztem. Csak azért nem jutam tovább a versenyen, mert volt két diák akinek százpontos volt a dolgozata. A többinek keveseb.

És akkor a külön óráról szeretnék mesélni, mert igen kevésnek van, asziszem.

A szihológus néni tarcsa nekem. Asztot mondta hogy nagyon fontos hogy ami jó asztot sokszor mongyam. Ami rossz asztot kevészer. Nagyon kedves. Mindig ad cukorkát, csokit, s ha megkérem, a végén még puszt is. Nagyon kedves. Bársonyos a hangja, a nézése, a bőre és bársony a szoknyája. Csak a zoknija gyapju és magas nyaku mert a szihológia kabinetbe hideg van. Oda soha nem süt be a nap mind a börtön ablakára. Hosszú úju majot hord és gombos magasnyakú bluzt. Nagyon kedves. Mindig mekkérdi hogy vagyok és szeretem-e a tanárokat. Nem szeretem. Mindig megmondom neki és mosojog. Nagyon kedves. Bársonyos a hangja, a nézése, a bőre és bársony a szoknyája. Keztyüs kézzel bán velem. Egyujjas keztyüsel. Ezért nehezen tud írni de én szivesen segíték neki. Ő fogja a pixxet, én a keztyüt.

Szünetbe is mindig figyel engem. A multkor aszt mondta asztot szeretné hogy én is fusak a többi fiuval és ne huzzak keztyüt. Montam neki hogy nem lehet mert én vagyok a kapus, a töbiek focisok. Eszt nem értete aszt monta ő úgy tudja, hogy a kapusok mindig felnöttek, a diákok csak szolgálatos tanulók lehetnek. Én neki még nem montam, de úgy látom, a szépsége és az esze közt nincs tejjes öszhang. Bevált amit apuci szokot mondani. Ő aszonta hogy szép ha egy szihológus okos, de okosabb ha szebb. Még jár egy másik gyerek is oda, aszt monták róla, hogy nagyon vág az esze. Hát én nem félnék, hogy elvág, ha hozzáérek.

Sajnos a sok plusz ora miat kicsit lemarattam a többi leckéről, és jegyem is csak egy nyolcas van. Igaz, három feleletből szereztem, de az összeg a fontos. $2+3+4 = 8!$ Ezét szép a matek, szokta mondani a matektanár. Végül is igaza van. Szép mind a kölcsönkérés!

Szijasztok! Éjjen a csengő, éjjen a hoszú szünet!

Tavaszi „medvetánc”

Csillag István rajzai

Mi a manó az a babó? És mit akar vele Peter Jackson?

Kezdjük talán a végéről. Peter Jackson 1961-ben született Új Zélandon, és ha hinni lehet a legendáriumnak, kislétkorától kezdve filmeket akart csinálni. 1987-ben aztán készített egy filmet a barátaival, ennek a címe önmagáért beszél: *Ízlésficam*. Mindmáig ez a kedvenc Jackson-filmem. Hogy miért? Az egek ellen is lázadó kreativitás elemi erővel borít fel mindenféle erkölcsi, társadalmi normát, szabályt. Ezt az első trash-horror (trash mint szemét) követte még egy-két rendkívül izgalmas darab (például az 1992-es *Hullajó!* vagy az 1994-es *Mennyei teremtmények*), ám aztán Hollywood fűtlyentett, és Jackson bekerült a mainstream filmkészítés mélyvizébe, a híres-nevezetes Gyűrűk Ura-trilógiával. Már akkor sejtettem, hogy a nagy sikerre való tekintettel a filmkészítők körülzaglászhatnak Középföldén (a képzeltek hely, ahol Jó és Rossz erői összecsapnak, az Egy Gyűrű jegyében), újabb téma után kutatva. És tessék: meggy már a mozikban *A Hobbit – Váratlan utazás*.

De: mi a manó ez a hobbit? A hobbit (magyar nevén babó) egy félszerzet. Vagyis nem törpe, de nem is ember. Anyukája a szárnyas képzelet, apukája egy angol

úriember, teljes nevén John Ronald Reuel Tolkien. Aki 1892-ben született, foglalkozására nézve nyelvész volt (oxfordi professzor, kéremszépen), számtalan élő és holt nyelv alapos ismerője és kutatója, továbbá tizenöt mesterséges nyelv megalkotója. Mellesleg több könyvet is írt, amelyek közül a legnépszerűbb *A babó* (magyarul Szobotka Mihály fordításában szeretem olvasni ma is), illetve a Gyűrű-trilógia (fordította Göncz Árpád). Időrendi sorrendben az első *A babó* (1937), amely gyermekkönyvnek íródott, és körülbelül 240 oldal. A trilógia sokkal később, 1954–1955 között keletkezett, szintén gyermekkönyvnek indult, de kevésbé lett az – és több mint ezer oldal. Na, és itt térjünk vissza Jackson úrhoz. Azt értem, hogy egy hatalmas epikus műből, amely ráadásul eleve három részre tagolódik, lehet három hosszú, több mint két órás filmet csinálni. De hogy egy vékonyka kis meseregényből hogyan lesz monstrumméretű filmtrilógia, ezt nem értem. Mert ez *A Hobbit – Váratlan utazás* legnagyobb problémája. Hogy Jackson úr (és, gyanítom, a háta mögött álló filmmogulok) elsősorban nem filmet akart csinálni Tolkien könyvecskéjéből. Ha-

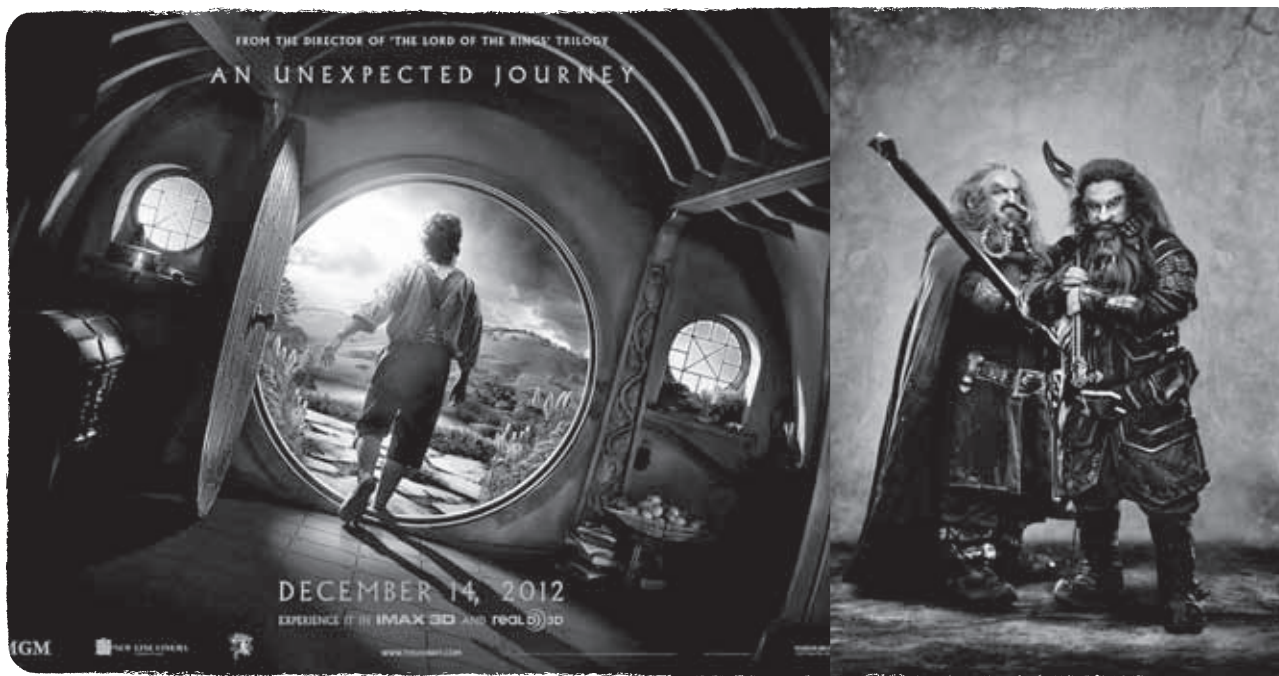

nem pénzt. Ezzel persze önmagában nincs baj. Viszont ha a pénzcsinálás öröme nagyobb, mint a filmkészítési, akkor felteszem a kérdést: filmkészítésről van-e szó egyáltalán?

Nos, első ránézésre, igen. Bilbo Baggins, Tölgypajzsi Thorin, Gandalf és a törpék kalandja látványos, izgalmas, jól elmesélt történet. Mint a Gyűrű-trilógia. Na, és itt kezdődik: ha jobban megfigyeljük, a Hobbit-trilógia első része mintha a Gyűrű-trilógia fénymásolata lenne, néhány érthető különbségtől (más szereplők, más célok) eltekintve. Namármost, ki a fene szeret másolatokat bámulni, két és fél órán keresztül? Én nem. De menjünk tovább. Mint már jeleztem, a készítők a rövidke Babó-meséből is filmtrilógiát akartak csinálni. Ehhez viszont „szét kellett írni” a mesét. Vagyis egy rövid történetből hosszút kellett gyártani, amit aztán majd szabóollóval háromba vágnak. Ami bizonyos fokig működik, mert, ugye, össze is kell kapcsolni a sztorit a Gyűrű-trilógiával. (Emlékezzünk vissza a *Csillagok háborúja* első három részére, ami szintén a második három után készült.) Tehát ezek a hozzátoldott mellékszálak félig-meddig kitöltik a történet téréidejét. De nem egészen. És akkor a készítők máris dilemma elé kerültek: rakjanak bele még több

történetkockát, kockáztatva a túlburjánzást? Vagy hagyjanak üres tereket, ahol a kamera pásztázhat kedvére? A rendező az utóbbi mellett döntött, különösen, hogy a levegőből felvett hatalmas totálók a Gyűrű-trilógia emblemikus képsoraivá váltak. Viszont az ismétlés általános esztétikai szabálya szerint egy bizonyos alkotóelem repetája egy ideig erősíti a nagy egészt, aztán hirtelen lenullázza a hatást. Így történik ez a mi esetünkben is. Szóval, unalmassá válik a film. A harmadik nagy probléma pedig az említett szabóollóval függ össze. A Gyűrű-trilógia egyes könyvei szerves módon érnek véget. Vagyis az író lekerekítette a történetet, s így a filmeseknek se főtt a fejük emiatt. A *babó* esetében viszont egy darab vég van, a 240. oldalon. A történet maga pedig gyorsan pereg, szinte lélegzetvételnyi szünet nélkül. Tehát nehéz, ha nem lehetetlen, úgy szabdalni, hogy a néző ne érezze meg. És, sajnos, pontosan ez történik. A Magányos hegy mélyén kinyílik egy nagy szem, és ezzel vége. A néző meg csak ül, és legszívesebben Középföldhöz vágná az esernyőjét vagy amije épp kéznél van. Nagyon nagy hibák ezek, tisztelt Jackson úr. Ezekről eltekintve, persze, szép a film. Csak így már: minek?

A *Hobbit - Váratlan utazás* (*The Hobbit: An Unexpected Journey*)

színes, amerikai-új-zélandi fantasy, 2012

Rendező: Peter Jackson / **Író:** John Ronald Reuel Tolkien

Szereplők: Martin Freeman (Zsákos Bilbó), Ian McKellen (Gandalf), Richard Armitage (Tölgypajzsos Thorin), Andy Serkis (Gollam / Szmeagol), Hugo Weaving (Elrond), Elijah Wood (Zsákos Frodo), Cate Blanchett (Galadriel), Orlando Bloom (Legolas), Evangeline Lilly (Tauriel), Christopher Lee (Saruman), Ian Holm (Idős Bilbo), Aidan Turner (Kili)

Tavaszkereső kirándulás

Kedves Cimborák! Remélem, az ezúttal ismertetett túra mindenki számára könnyen megvalósítható, elérhető.

Erdei sétára hívlak benneteket. Gondolom, legtöbbetek falujának, városának közelében található erdő, ha pedig nem, akkor egy tó vagy vízfolyás. Oda látogassatok ki, és figyeljétek meg a természet ébredését! Lehet, hogy még havas a táj, fagyosak a víztükrök, de a természet már „érzi” a felmelegedést, a közeledő tavaszt, és ha nem is túl látványosan, megkezdte újabb évét.

Az első virágzó növények közül a kertekben és az erdőkben már előbújik a hóvirág, a gyöngyike, a tavaszi tözike, de a sárga martilapú is igen korán megörvendtet bennünket. Az apró virágok mellett a fák is vi-

rágba borulnak, csak kevésbé látványosan virágoznak. Az éger-, a mogoró- és a fűzfa is virágozni kezdenek, közülük a fűzfa virága, a fűzfabarka a legismertebb. Melegebb vidékeken már a hunyorfélék, a kakasmandikó, a májvirág, a csillagvirág, a szellőrózsák is megjelenhetnek. Bár a legismertebb vándormadaraink, a gólyák és a fecskék csak később érkeznek, azért már néhány madárfaj is visszatérőben, mint a seregély és a mezei pacsirta.

A vízparton, az apró gerinctelenek mellett, más békafajokat is megfigyelhettek, ezek közül a ritkább mocsári békákkal, az élénkzöld színű levelibékákkal és kecskebékákkal is találkozhattok.

Kellemes túrázást, nézelődést!

A szerző felvételei

Pályázati felhívás III. forduló

Mint írtunk róla, idén háromfordulós pályázattal nyerhetnek részvételi lehetőséget a Cimborá Kaláka Táborba a *Laterna magica* rovat ifjú munkatársai.

Íme, a harmadik forduló témája:

Egy estém otthon címmel - természetesen, miután elolvastad Petőfi Sándor versét - képzeld el és írd meg, milyen jövő várhat arra gyermekre, aki ma költőként vagy csak egyszerűen értelmiségiként képzeled el saját jövőjét.

Jó munkát!

Emellett - természetesen - pontot ér minden egyéb, közlésre, véleményezésre beküldött munka, egyéni alkotás, ötlet stb., ami a rovat szempontjából hasznosnak bizonyul. A plusz pontokat a végső eredménybe számoljuk be.

E-mail: farkaswellmann@gmail.com.

Csillag István rajza

*Jó játékot, nagy munkakedvet kívánok mindenkinek,
öreg cimborátok,*

Farkas Wellmann Endre

PETŐFI SÁNDOR *Egy estém otthon*

Borozgatánk apámmal;
Ivott a jó öreg,
S a kedvemért ez egyszer -
Az isten áldja meg!
Soká nem voltam otthon,
Oly rég nem láta már,
Úgy megvénült azóta -
Hja, az idő lejár.
Beszéltünk erről, arról,
Amint nyelvünkre jött;
Még a színészeztől is
Sok más egyéb között.
Szemében „mesterségem”
Most is nagy szálla még;
Előítéletét az
Évek nem szüntették.
„No csak hitvány egy élet
Az a komédia!”
Fülemnek ily dicsérést
Kellott hallgatnia.

„Tudom, sokat koplaltál,
Mutatja is szined.
Szeretném látni egyszer,
Mint hányz bukfeneket.”
Én műértő beszédit
Mosolygva hallgatám;
De ő makacs fej! föl nem
Világosíthatám.
Továbbá elszavaltam
Egy bordalom neki;
S nagyon, nagyon örültem,
Hogy megnevetteti.
De ő nem tartja nagyra,
Hogy költő-fia van;
Előtte minden ilyes
Dolog haszontalan.
Nem is lehet csodálni!
Csak hús-vágáshoz ért;
Nem sok hajszála hullt ki
A tudományokért.

Utóbb, midőn a bornak
Edénye kiürült,
Én írogatni kezdtem,
Ő meg nyugonni dült.
De ekkor száz kérdéssel
Állott elő anyám;
Felelnem kelle - hát az
Írást abban hagytam.
És vége-hossza nem lett
Kérdezgetésinek;
De nekem e kérdések
Olyan jól estenek.
Mert mindenik tükör volt,
Ahonnan láthatám:
Hogy a földön nekem van
Legszeretőbb anyám!

Dunavecse, 1844. április

Kimenő Összművészeti Diákfesztivál (2013. április 10–13., Gyergyóalfalu)

Az ANTROPOCENTRUM EGYESÜLET pályázati felhívásai

2010-ben és 2011-ben Faludy György Irodalmi Fesztivált szerveztünk Gyergyóalfaluban, ebből nőtte ki magát a KIMENŐ Összművészeti Diákfesztivál. Célközösségünk az 5-12. osztályos, magyarul is beszélő diákok bármely országból.

Célunk a változatos és igényes szórakozás és a játszva tanulás lehetőségét elérhetővé tenni a vidéki ifjúság számára is. Eddig főként a környékbeli településekről, valamint Csíkszeredából, Székelyudvarhelyről, Marosvásárhelyről és Kolozsvárról érkeztek résztvevők, idén már többen bejelentkeztek Budapestről és Hajdúböszörményből is.

A KIMENŐ idén április 10-13. között lesz. Délelőttönként zártkörű műhelytevékenység zajlik, ide pályázati úton jutnak be a résztvevők. Délutánonként pedig bárki számára nyitott a program, amely főként író-olvasó találkozók, színházi előadásokból és koncertekből áll, de emellett lesz vetélkedő és bűvész-show is.

Több alkotói pályázatot is meghirdettünk: verset, prózát, drámát, irodalmi paródiát, karikatúrát, grafikát és zenét küldhetnek a diákok, és a legjobbak bekerülnek az irodalom-, a grafika- és a zeneműhelybe. Délelőttönként működik az újságíró-, a filozófia- és a színház-

műhely is, ezekbe önéletrajzzal és motivációs levéllel jelentkezhetnek az érdeklődők. Határidő: 2013. március 24. Erről bővebben a honlapunkon olvashattok: kimeno.antropocentrum.ro

Idén helyet kapott a programban a *Fiatalkor alkotók felolvasása* is, amelynek keretében kötetlen még nem rendelkező ifjú alkotók kapnak lehetőséget a bemutatkozásra. A fesztivál harmadik napján csoportos vetélkedőt rendezünk: háromfős csapatok jelentkezhetnek 2013. március 31-ig. Műveltségi kvíz és ügyességi feladatok alapján választjuk ki a legjobb csapatot, amelynek minden tagja értékes könyvcsomagot kap.

Beküldési határidő: 2013. március 24.

Célközösség: 5-12. osztályos diákok

Grafikapályázat

Részt vennél egy grafikuműhelyben, ahol egy képzőművész irányításával dolgozhatnál? Készíts egy grafikát és küldd el nekünk a következő címre:

Antropocentrum Egyesület, 537130 - Gyergyóalfalu (Joseni), István pap tér 665. sz., Hargita megye, Románia

Minden beérkezett munkát kiállítunk a fesztivál helyszínén. A legjobb művek beküldői értékes könyvcsomagot kapnak, és bekerülhetnek a KIMENŐ grafikuműhelyébe.

Paródiapályázat

Úgy gondolod, hogy egy-két poénnal érdekesebbé vagy aktuálisabbá tudnád tenni az irodalomórán boncolgatott szövegeket?

Írj róluk paródiát, és az eredeti szöveggel együtt küldd el a munkádat a kimeno@antropocentrum.ro címre. A tárgyhöz írd be: Irodalmi paródia!

A legsikerültebb munkák beküldői értékes könyvcsomagot kapnak.

Irodalmi alkotópályázat

Úgy érzed, van mondanivalód? Meg is tudnád azt versben, prózában vagy drámában fogalmazni? Szeretnéd, ha az írásaidról egy elismert alkotó mondana véleményét?

Küldd el a munkáidat (az öt legjobb, eddig még közöletlen írásodat) a kimeno@antropocentrum.ro címre. A tárgyhöz ne felejtse el beírni: Irodalmi alkotópályázat.

A legjobb szövegek beküldőit értékes könyvcsomaggal jutalmazzuk, és bekerülnek a 2013. április 10-13. között Gyergyóalfaluban zajló KIMENŐ Összművészeti Diákfesztivál irodalom-műhelyébe.

Karikatúra-pályázat

Láttál mostanában jó arcokat?

Fotózd le, készíts róluk karikatúrát, majd a fényképpel együtt küldd el a rajzodat a **Antropocentrum Egyesület**, 537130 – Gyergyóalfalu (Joseni), István pap tér 665. sz., Hargita megye, Románia címre!

De örömmel fogadjuk azt is, ha valamely helyzet készlet rajzolásra. A lényeg, hogy az elkészült kép elgondolkodtasson és / vagy megnevettessen.

A beérkezett karikatúrákból kiállítást rendezünk 2013. április 10-13. között a KIMENŐ Összművészeti Diákfesztiválon Gyergyóalfaluban.

Járj nyitott szemmel!

Pályázati felhívás a filozófia iránt érdeklődő középiskolásoknak

Szeretsz vitázni? Jó kérdéseket és helytálló válaszokat keresni?

Jelentkezz a KIMENŐ filozófiaműhelyébe! 2013. április 10-13. között Gyergyóalfaluban lehetőség lesz kibontakozni.

Küldd el az önéletrajzodat a kimeno@antropocentrum.ro címre; a tárgy legyen: Filozófia, és írd meg azt is, miről beszélgetnél szívesen!

Pályázati felhívás színházkedvelő diákoknak

Jelentkezz a KIMENŐ Összművészeti Diákfesztivál színházműhelyébe, ahol elismert szakemberek irányításával dolgozhatsz 2013. április 10-13. között Gyergyóalfaluban.

Küldd el a fényképes önéletrajzodat a kimeno@antropocentrum.ro címmel! Írd meg azt is, hogy miért szeretnél bekerülni ebbe a műhelybe, a levél tárgya pedig Színházműhely legyen!

Pályázati felhívás az újságírás iránt érdeklődő diákoknak

Ha kipróbálnád, milyen napilapot írni, jelentkezz a KIMENŐ újságíróműhelyébe, ahol szakemberek irányításával készül a Fesztike, a 2013. április 10-13. között Gyergyóalfaluban zajló rendezvény lapja.

A jelentkezéshez az önéletrajzodat és egy általad készített interjút (max. 2500 jel) kell küldened a kimeno@antropocentrum.ro címre.

Zenepályázat

Van saját zenéd, dalod? Szoktál verseket megzenésíteni?

Küldd el a műveidet a kimeno@antropocentrum.ro címre, és értékes könyvcsomagot nyerhetsz.

Sok sikert!

Az Antropocentrum Egyesület

Csillag István rajza

I. Kis játékkalauz

Betűrejtvény

Típusa: egyedül is játszható nyelvi játék. Ajánlott korosztály: mindenki számára, aki ismeri a betűket. Játék időtartama: a talány nehézségi fokától függően pár másodperctől akár egy vagy több óráig is eltarthat. Kellék(ek): többnyire csak papír és ceruza. Más tudnivaló: a betűrejtvények határai nem húzhatók meg pontosan, sokszor részei szó- vagy képrejtvényeknek, illetve keverednek az említettekkel.

Történet: Grétsy László (akinek játékos könyveiről és egyikről különösképpen még szót ejtünk ezúttal) a következő történetet meséli betűtalányaink bűvös birodalmába való első bemerészkedéséről: (...) *hét-nyolc éves koromban kezembe került egy újságszerű folyóirat, amelyet édesapám járatott, s annak rejtvényrovatában szerepelt egy egyszerű betűrejtvény, mindössze ennyi: E talány. E „talányos” rejtvény valósággal megbabonázott. Napokon át törtem a fejem a megfejtésén, míg végre rájöttem, hogy ezt minden biztonnyal csak össze kell olvasni, így: „nagy E betű, talány”, majd fejben egy kicsit átrendezni ekképpen: „Nagy ebet üt a lány.” (Az akkori rejtvényekben az ü és ű közötti eltérés még elhanyagolható volt.) Amikor egy vagy két hónappal később megjelent az újság egyik következő számában a megfejtés, s kiderült, hogy jó nyomon jártam, madarat lehetett volna fogatni velem örömben. Szó ami szó, rejtényszeretemenek éppen egy „betűtalány” az elindítója.*

Betűrejtvényeknek tehát általában az olyan – rendszerint téglalap formájú kerettel határolt, de mindenfajta keret nélkül is fellelhető, létező – ábrákat nevezzük, amelyek esetében bizonyos betűk, betűcsoportok, esetleg még számok, különféle jelek, szavak, szórészek láthatók, s ezeknek sajátos, a betűk, jelek stb. alakjából, elhelye-

zéséből kikövetkeztethető, fortélyos összeolvasása adja a megfejtést. Bármilyen meglepő, már pusztán a betűk mérete is szerepet kaphat a megfejtésben. Például:

G L

Minden kedves olvasónk figyelmébe ajánljuk:

2012 végén megjelent Grétsy Lászlónak, a nyelvvelés és a nyelvi játékok mesterének legújabb munkája, **NYELVI JÁTÉKOK NAGYKÖNVE** címmel, a budapesti Tinta Könyvkiadónál!

És nem csupán azért, mert számos betűrejtvényt is tartalmaz, de ha semmiképp se tudnál rájönni az alábbi képrejtvények megfejtésére, akkor is igénybe veheted.

1.

**SZ T N
E D**

2.

TÜ O . Y

3.

Szongora

4.

H = H

II. Nyelvhelyesség és játék

Kakukktójas-játék

Az ide tartozó feladványok lényege, hogy valamely felsorolásban a többségtől elütőt kell megtalálni.

Melyik kifejezésben van nagy kezdőbetű (akár valamelyik szöveg belsejében is használva)?

a. *szeben megyei*

b. *a keleti-kárpátokbeli*

c. *a nyugati pályaudvari*

d. *csallóközcsütörtöki*

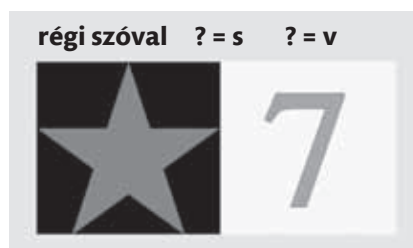

III. Képrejtvény

Ezúttal képrejtvényünkben nem adjuk meg, hogy melyik betű helyett kell a megjelöltet betenni, csak kérdőjel jelöli, hogy az egyiket a megfelelő szóból feltétlenül.

Képrejtvénnyel kívánjuk, hogy legyen:

KELLEMESE, ÖRÖMTELI A...

IV. Fogas kérdés

A kérdésre csak olyan szóval válaszolhattok, amelyek -ka vagy -ke végződést kap.

Pl. Melyik betűből lesz tárgy, amelyre akár könyvet is tehetünk? Téka.

a. Melyik betűből lesz tűzszünet?

b. Melyik betűből lesz növény?

Fricska

Ki a magyar?

Azok, akik a román televízió magyar adásában egyszer (jó ideje már annak) a *magyartanítás* (s nem magyar-tanítás!) ügyében szóhoz jutottak, bizony, nem feltétlenül magyarok. Mert a magyar szakos tanár éppúgy lehet más nemzetiségű is, mint például a matematika vagy román szakos. Viszont a tévések durva helyesírási hibát követtek el, és éppen *magyartanárok* bemutatásakor: különírással jelent meg a képernyőn, hogy X meg Y magyar tanár. Bizonyára nem ezt szándékozták a nézők tudomására hozni az illetékesek, hanem azt, hogy X, Y *magyartanár*, azaz magyar szakos.

A megszólaltatott máskülönben a nézők egészen szűk rétegének mondott valamit, szakvéleményt ismertetve, a helytelen felirat viszont mindenkihez szólt, és a magyartanárok ez utóbbi ellen bizonyára nem tiltakozhattak idejében.

Az írás meg a beszéd módja leleplez, jellemez. A nyelvhelyességi hibák mögött gyakran a nem jó, a jól át nem gondolt gondolat bújik meg. Ide értendők a helyesírási hibák is.

Az egybe- meg különírás nem kis gondja a magyar helyesírásnak. Általános szabály, hogy akkor írunk egybe egymáshoz kapcsolódó szavakat, ha azok együttes

jelentése nem azonos külön egyik és másik szó jelentésének összesítésével. Például: *férficipő* egybeírandó, mert jelentése nem cipő, amelyik férfi is egyben, hanem férfinak való cipő. Viszont a *nagy cipő* különírva helyes. Azt jelenti, hogy cipő, amelyik nagy.

Az 1984-es helyesírási szabályzatnak is csak részben, alig sikerül javítania azon a helyzeten, hogy – mert a szókapcsolatok és szóösszetételek között nincs éles határ – gyakori a bizonytalankodás, határozatlanság, ami az egybeírást meg a különírást illeti. A megoldás ilyenkor többnyire az kéne legyen, hogy a helyesírási szótárhoz folyamodunk. Senki sem tudhat mindent, és főleg nem tökéletesen.

Ráadásul Erdélyben a helyesírási szabályzat érvényben lévő tizenegyedik kiadása még mindig nehezen hozzáférhető. Ezért is a továbbiakban néhány változtatást ismertetek, mégpedig a földrajzi nevek egybe- és különírását illetően.

Közép-Ázsia, Dél-Amerika, Észak-Európa – írtuk és írjuk. Viszont előzőleg a Kisázsia írásmód volt a helyes. Megtörtént hát e kis következtelenség kiküszöbölése. Jelenleg a *Kis-Ázsia* írásmód a helyes.

Szabadság-híd, Margit-híd, Petőfi-híd – írtuk sokáig, ez most másképp helyes, különírva: *Petőfi híd*, *Margit híd*, *Szabadság híd*. ▶

	A képen látható magyar író	Kiönt a folyó	Jelentés, idegen szóval	Névelő	A		Juhok szállása	Horvát város	Úrmanó	A tűz közepe!	Múló (idő)	Magyar ősvészér volt	Kikötői munkás		
						Menekül									
Megy				Az író műve Ruhára varrják											T
Mézőféséség										Ebbe az irányba Napszak					
Strandkellék									Tűfűszerez Az EU pénze						
Alak, forma				Földre hulló Kotló kicsinye								Gallium vegyjele Vastag filctoll			
Kilo		Rubidium és szén Pápai korona				Vízlelőhely Büszkén ül					Összeadás szava Kávé-márka				
Azon a helyen				Angol csillag Feltéve						Angol Mária Kicsinyítő képző					
Római hatos			Újság Szerartás				Történelmi időszak Dinnyét próbál						Spanyol autójel Torreádor kiáltja		
Sekélyen kapál								Abban az időben Hidrogén							
Lárma, felfordulás				A magyarok ősanja Igefajta					Fekete István gólyája Előforduló						
Becézett Katalin				Indok United Kingdom				Magyar író (Veronika) Első fogás							
Ipszilon		Gitár-féséség Az olasz főváros													
Főpap						A felsőfok jele Ahhoz hasonló									
A vonat eleje!			Svéd autójel Jegyzetel	Nulla Magam			Képző, -va párja Magad								
Amely tárgy				Idős Névelő											
	Az író regénye														

► A tó, sziget, hegység közneveket azonban ezután is általában kötőjellel kapcsoljuk a földrajzi név tulajdonnévi részéhez. Persze, a kivételek maradnak: *Balaton tó*, *Mátra hegység* stb. Ezek esetében az, hogy a Balaton, a Mátra köznévként is jelöli, hogy tóról, illetve hegységről van szó. A módosítás, hogy ezentúl nem Balkán hegységet és Balkán félszigetet kell írunk, hanem *Balkán-hegységet* és *Balkán-félszigetet*.

Az újabb *Margitsziget* (városrész) és *Margit-sziget* (természetföldrajzi név), *Gellérthegy* (városrész) és *Gellért-hegy* (a hegy neve) stb. írásmód a különféle jelentések alaki jelölésére ad lehetőséget.

Az említett és nem említett változtatások ismertetésére, feliratok révén, mellékesen bár, de a tévé is lehetőség, amely remélhetőleg nem marad kiaknázatlan.

KÓNYA ÉVA

Festményekről ránkpillantó baglyok

Hieronymus Bosch híres szárnyasoltárán, a középső tábla két szélén – a Földi Paradicsom fantázialényei és élvezetekben tobzódó emberalakjai mellett – élethűen megfestett baglyok rosszalló tekintete figyelmeztet a közelgő bűnhődésre (A gyönyörök kertje, 1500 körül, részlet)

A triptichon bal szárnyán, a Paradicsom középpontjában, az Élet forrásának nyílásán kikandikáló bagoly figyel az Évát Ádámnak bemutató Urat, a jobb szárnyon, a Pokolban egyetlen bagoly sem látható (A gyönyörök kertje, részlet)

A középkori ábrázolások baglyai egyaránt jelképezték az éjszakai sötétséget, a magányt, a harácsolást, illetve a bölcsességet (id. Lucas Cranach: Dr. Johannes Cuspinian arképe, 1503, részlet)

Mirko Hanak múlt századi cseh festő, illusztrátor a hagyományos japán akvarellek stílusában festette meg szépséges virágait, szeretni való kisállatait (illusztráció, 1960-as évek)

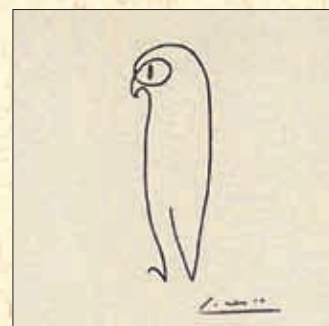

Napjaink leghíresebb naiv művésze, Guido Vedovato festményeinek varázslatos világában gyakorta uralkodnak mesebeli baglyok az égboltot (A falu fölött, 2009)

Joan Miró néhány vonallal megformált baglya – a katalán művész legtöbb képéhez hasonlóan – a gyermekrajzok játékos világát idézi (Miró kertje, 1975)

Pablo Picasso egyetlen vonallal rajzolta meg haragos madarát (1907)

Pályázati határidők:

Cimbora Kaláka Pályázat

III. forduló – 3 szelvény
2013. március 5.

Országos festészeti és grafikai pályázat

(részletek a februári Cimborában)
2013. április 10.

Laterna magica pályázat

III. forduló
(részletek a 29. oldalon)
2013. április 10.

Eredményhirdetés a májusi Cimborában!

www.cimbora.net